

Algemene gegevens interview

Titel	Erfgoed van de Oorlog, Bystander Memories, interview met geïnterviewde RG-50.570.0007
Geïnterviewde	Tom de Booij(TdB), 25 augustus 1924.
Interviewer	Martijn van Haalen (IV) Interakt, Televisie en Multimedia.
Plaats	Baarn
Tijd	00:00:00 - 01:04:24 (file 1) 00:00:00 - 01:04:41 (file 2)
Trefwoorden	<p>Vlissingen, kamp Amersfoort, onderduiken, student, kampleven, Binnenlandse Strijdkrachten, mishandeling, hiërarchie, verzet, Pieter Menten, activist, na de oorlog, Duitsland, ooggetuige</p> <p>Amersfoort camp, hiding, student, camplife, maltreatment hierarchy, resistance, after the war, Germany, eyewitness</p>
Samenvatting	<p>De geïnterviewde werd op 25 augustus 1924 geboren in Vlissingen. Hij kwam uit een rijk milieu wat gedurende zijn belevenissen tijdens de bezetting een belangrijke rol speelde. Tijdens de bezetting dook hij samen met nog drie studenten en een Joods jongetje onder in een hol in het bos. Hij werd gearresteerd als gevolg van verraad waarna hij eerst in een gevangenis en later in Kamp Amersfoort terecht kwam. Over het leven in het kamp vertelt hij uitvoerig. Hij gaat in op de kampbewakers, de dagelijkse martelingen, het werk en de hiërarchie onder de gevangenen zelf. Hij heeft verder kort in Duitsland gewerkt waarna hij onderdook bij zijn ouders in Aerdenhout. Vanaf daar raakte hij actief betrokken bij het verzet. Als lid van de Binnenlandse Strijdkrachten heeft hij Pieter Menten gearresteerd. De geïnterviewde vertelt tevens veel over zijn leven na de oorlog als activist in zowel Nederland, Mexico en de Verenigde Staten.</p> <p>The interviewee was born on 25 August, 1924 in Vlissingen. He came from a rich family, something that would have significant influence on his wartime experiences. During the occupation he went into hiding, together with three other students and a young Jewish boy, in a hiding place in the woods. They were betrayed and he was arrested, taken first to prison and then to Amersfoort concentration camp. He talks extensively about life in the camp. He mentions the camp guards, the daily torture, the work and the hierarchy among prisoners. He then worked for a short time in Germany, after which he went into hiding at his parents' home in Aerdenhout. From there he became actively involved with the resistance. As a member of the Binnenlandse Strijdkrachten he was involved in the arrest of Pieter Menten. The interviewee also talks about his postwar life as an activist in the Netherlands, Mexico, and the United States</p>
Transcriptie gemaakt door	Vrije Universiteit, M.Vlasblom, C.Jelsma
Eigenaar van het bestand	Vrije Universiteit, United States Holocaust Memorial Museum

Transcriptie

File 1

00:00:00

[image: 04:18:04.21]
(zwart beeld)

00:00:52

[image: 04:00:31.17]

IV Kunt u zeggen waar u bent geboren en wanneer en wat uw volledige naam is?

TdB Tom de Booi, 25 augustus 1924 in Vlissingen, dus nog 1 maand en vijf dagen voor tachtig jaar.

IV 1924 in Vlissingen, u bent een Zeeuw?

TdB Nee, omdat mijn vader en moeder komen uit Nieuwediep, Nieuwediep is dus een naam voor Den Helder. En daar waren mijn ouders bij de (...). En toen werd mijn vader gedetacheerd in Vlissingen voor de marine. Hij werkte bij de marine, hij was luitenant ter zee tweede klas, en toen na 1 jaar naar Indië. En dan naar Indië, vier jaar, terug, Amsterdam, enzovoort.

IV U heeft ook in Indië gewoond.

TdB Ja, ik heb vier jaar in Inde gewoond, van mijn eerste tot mijn vijfde. Daar kan ik me nog heel veel van herinneren, jaar, van vier, vijf jaar, dat zijn belangrijke tijden.

00:02:06

[image: 04:01:42.08]

IV Dus u kwam rond 1930 in Nederland

TdB In 1930 in Nederland terug, in Amsterdam. Mijn vader heeft toen gezegd, na tien jaar heeft hij gezegd tegen de marine vaarwel. En is toen geworden, opvolger van zijn vader. Die ook gepensioneerd was als marine man vanwege een zonnesteek; en die was directeur van de reddingsmaatschappij geworden. En mijn vader is toen secretaris geworden, 1933, toen had ie tien jaar in de marine gediend, dat is het contract he. En toen is hij directeur geworden van de reddingsmaatschappij, na mijn grootvader. En dat was in 1933 tot 1936 in Amsterdam, en van daar in Aerdenhout.

00:03:01

[image: 04:02:35.18]

IV Was het een groot gezin?

TdB Drie kinderen, ik was de oudste. Dan nog een zusje, die is gestorven in Ambon aan bloedvergiftiging na zes dagen. En dan nog een zuster, die is Indië geboren,

- vier jaar jonger, en nog een elf jaar jonger meisje, Maria de Booij, die later actrice is geworden en ook veel voor televisie heeft gedaan.
- IV U groeide op in Amsterdam?
- TdB Ja, in Amsterdam, als Pietje Bell.
- IV Pietje_Bell
- TdB Dat was je grote held natuurlijk. Kwajongensstreken. ja alles wat een jongen van zes tot twaalf uit kan halen, natuurlijk.
- IV Was het een religieuze familie?

00:04:00

[image: 04:03:32.03]

- TdB Religieus waren we niet, nee. Wel Krishnamurti en alle soorten, we mochten alles onderzoeken. Maar wel van oorsprong, mijn vader, van hervormde achtergrond.
- IV Maar de familie ging niet naar de kerk.
- TdB Maar ik ben wel vrij katholiek gedoopt. Want mijn moeder was dan bij een nogal theosofische vereniging. Maar ik kreeg van alle soorten wat mij, Krishnamurti veel.
- IV Vrijzinnig
- TdB Vrijzinnig en theosofisch en hervormd en bijbelles, nou ja, van alles, van alles onderzoeken.
- IV Waar zat u op school
- TdB Montessori school, altijd op de Montessori school. Zowel in Indië als op de Laeressestraat. En daarna nog, lyceum in Overveen, Kennemer lyceum.

00:05:04

[image: 04:04:33.16]

- TdB Altijd Montessori, alleen het laatste jaren moest ik wel wat gaan doen. Toen ben ik naar de Rijks HBS gegaan om mijn eindexamen te gaan doen. Want tijdens het Montessori kon je kiezen wat je wilde, dus daar waren grote leemtes. Maar het voordeel was dat als je Montessori had, dan was het studeren niets meer aan want dan kan je gewoon je Montessori onderwijs voortzetten, want dan kan je ook kiezen wat je wilt.
- IV Waar stond het gezin politiek gezien?
- TdB Vader liberaal, mijn moeder, interesseerde zich er niet voor. Maar liberaal was in die tijd natuurlijk iets heel anders he. Dus het was niet de VVD van nu, het was een beetje vrijzinnig ten opzichte van de klassieke, geen socialistisch natuurlijk, maar wel anders dan de KVP en de CHU,

00:06:01

[image: 04:05:28.17]

- TdB dus de traditionele, de confessionele. Het was een mengelmoes. Mijn grootvader was een (..) in Indië geweest.

Break

- TdB De achtergrond van mijn ouders vroeg je? Mijn moeder was een soort zwart schaap ten opzichte van haar vader. Want haar vader was een beetje een

Pruisischachtige vlootvoogd (??) in Indië, dus zeer militair. En nou ja, dit was haar verzet daar tegen, tegen dat militarisme. Terwijl mijn vader was meer een intellectueel gezin van mijn grootouders, meer met muziek en concertgebouw. Die dus een heel andere levensstijl hadden.

00:07:01

[image: 04:06:26.01]

TdB En dat trok mijn moeder bijzonder aan. En zo heb je dus een soort van mengeling van militarisme en het intellectualisme. En dat is, als het ware, die samen, ieder heeft toch iets mee gekregen van de militaire dienst, die toch ook op het verhaal, dat natuurlijk nog komt over de hele geschiedenis in de oorlog, nog een bepaalde invloed heeft gehad, die achtergrond, daar komen we dadelijk wel op terug.

IV Het was in die tijd een progressief gezin

TdB Ja dat kun je wel zeggen, ja. Ja wat is dan progressief? Mijn ideeën waren later veel progressiever. Ik bedoel in retrospectief kan ik zeggen, dat in de milieus waar zij waren, was het redelijk progressief. Maar ik noem het nu achteruitstrevend conservatief, maar ja, dat is nu, bekeken.

00:08:01

[image: 04:07:23.09]

IV Was het een welvarende familie?

TdB Nee, nee, nee, dat niet, want militaire dienst plus reddingsmaatschappij dat was niet bepaald, nou ja, niet arm. Het was een crisistijd, we waren natuurlijk rijk in vergelijking tot de rest van Nederland. Maar in vergelijking met de andere rijken, waar ze zich natuurlijk toch in begaven, waren zij toch de 'armen', tussen vele aanhalingstekens.

IV Ze waren de armen onder de rijken?

TdB Ja, nou ja 'arm', met heel veel aanhalingstekens.

IV U deed de middelbare school, was dat een openbare school of?

TdB Eerst naar de Montessori, dat was particulier en daarna naar de Rijks HBS, 1 jaar. En toen kregen we dus een verplichte verkorting van het eindexamen,

00:09:02

[image: 04:08:21.16]

TdB want we moesten in de arbeidsdienst, de Duitse arbeidsdienst, 1942 is dit. Tijdens die tijd, en dat is toch wel iets bijzonders, of wat ik achteraf bijzonder vond, of bijzonder in een ongunstige betekenis. Dat wij uiteindelijk vanaf 10 mei 1940 tot aan mijn eindexamen, gefeest, gehockeyd alles doorgedraaid alsof er niet aan de hand was. En ook tijdens de school, moesten we een keer verplicht van de Duitsers naar een Duits propaganda film kijken, maar dat was het enige, verder konden we alles doen en laten wat we wilden. Alleen moesten we tennisten, dan moesten we in het Nederlands tellen, niet in het Engels want dat was verboden. Maar verder, als ik de foto's bekijk en alles, de feesten, nou ja, er was niets aan de hand.

00:10:00

[image: 04:09:18.01]

IV Terug naar de jaren dertig, wat voor mensen kwamen er thuis over de vloer?

TdB Niet allerlei religies, meer society, gewoon, tennis natuurlijk, gewoon. Het bekende sociale leven, dat hadden ze wel. En het concertgebouw, en nou enzovoort. Dus wel van de elite, waren ze een deel van, van de Nederlandse elite. En daarnaast hadden we vakanties, natuurlijk, naar Zwitserland en dergelijke. Wat dat betreft is natuurlijk iets heel interessants aan de hand met die vakanties, met mijn grootvader. Die was met mijn vader en kinderen in 1914 in Contagnmine (?) En toen zeiden bergjagers die daar waren:

00:11:05

[image: 04:10:19.20]

TdB (...?) "La guerre comencent bien tot". En dat is toen inderdaad, toe brak wereldoorlog 1 uit en toen moesten ze met een boot en een stoomtrein, zijn ze toen terug naar Nederland gekomen. Toen kampeerde ik mijn vader in Champny (...?) in 1939 en we waren in Contagnmine en toen zeiden de militairen die daar waren weer: "De Wereldoorlog, begint." Dus toen zijn we teruggegaan naar Nederland. En toen ik in 2001, met mijn vrouw in Contagnmine en toen was net 11 september geweest. Eigenlijk een, twee, drie wereldoorlogen die in Contagnmine zijn begonnen.

IV Je zou zeggen je moet daar maar een beetje wegblijven.

00:12:01

[image: 04:11:13.19]

TdB Ja. Meer om te laten zien dat er tocht vakantie, dat er een zekere welvaart was.

IV Het was geen arm gezin.

IV Had de familie ook Joodse vrienden?

TdB Ja, Jo Spier onder andere, de tekenaar, maar daar, daar was geen punt van nee.

IV Merkte u iets in de jaren 30 als jonge jongen iets van antisemitisme?

TdB Nee, waar ik, nee, nee, absoluut niet, tenminste ik niet. Wat ik wel merkte, is dat men totaal niet onder de indruk was van het gene waar ik wel van onder de indruk was. Namelijk, ik voelde in 1938 al dat het zou gaan gebeuren de wereldoorlog.

00:13:00

[image: 04:12:10.07]

TdB Want ik heb ook knipsels uitgeknipt uit het Handelsblad en in mijn dagboek geplakt, toen was ik 14 jaar. En daar schreef ik bij, dat vond ik heel raar: Een kop in het NRC las: "De rede van Hitler biedt ons weinig houvast". En dan Chamberlain natuurlijk in 1938, die toen met Hitler, München en dat was allemaal, en mijn vader zei, o nee, dat gaat prima. En als kind heb ik gevoeld, 'nee het gaat niet prima', heel gek.

IV Uw vader zei het gaat prima?

TdB Men zei van: God het gaat goed. Dat wil zeggen, we hebben nu met Hitler een overeenkomst en zo. Men was gewoon blind voor wat er ging gebeuren, dat gevoel heb ik heel duidelijk gehad.

IV Voelde mensen om uw vader of moeder heen dat ook?

TdB Ik voelde als kind. En dat heb ik ook uitgeknipt. Een hockey blaadje waarin vier elftallen in het Wagener stadion een wedstrijd hadden,

00:14:06

[image: 04:13:13.14]

TdB Duitland, Frankrijk, Nederland en België. En ik heb speciaal in 1938 een blaadje voor 10 cent gekocht omdat de voorpagina was het Duitse elftal met een Hitler groet afgebeeld. En dat was een uitgave van de Nederlandse hockey bond. Een publicatie, die ik nu niet gepubliceerd zie worden in een hockey krantje.

IV Dat vond u speciaal?

TdB Als eerste pagina werd dat afgedrukt. Dus het gevoel van dat ze dachten: 'Ach Duitsland, dat gaat wel. Dat gaat de goede kant uit.' De Nederlandse elite was natuurlijk ook helemaal verbonden met de Duitse elite. Met de bedrijfselite, dat is natuurlijk niet weg te cijferen.

IV Want als het hockeyteam de Hitlergroet doet, hoeft dat nog niet meteen te betekenen dat.

00:15:02

[image: 04:14:08.01]

TdB Nee het was een Duits team met de Hitlergroet op een foto was afgedrukt.

IV U zag dat als een naderend onheil?

TdB Ja dat men niet in de gaten heeft wat er gaat gebeuren, dat heb ik heel duidelijk gevoeld.

TdB Niet in 1936 (toen had hij het nog niet door), met de Olympische spelen, toen was ik nog helemaal in de ban van wat daar gebeurde. Met de prachtige film van Leni Riefenstahl, dat was echt fantastisch. Maar toen ergens in 1938 is het bij mij veranderd, als kind.

IV Bij vrienden ook, of was u de enige die dat zag?

TdB Dat weet ik niet, dat weet ik niet. Dat besef je niet, nu achteraf als ik kijk in dagboeken, kan ik dat traceren met retrospectief.

IV Dan begint ook werkelijk de Tweede Wereldoorlog, die rolt eerst naar het Oosten. Hoe reageerde de mensen om u heen of uw ouders?

00:16:04

[image: 04:15:06.22]

TdB Nou 1 september herinner ik me nog heel goed, dat ik hoorde dus dat de Duitsers Polen zijn binnen gevallen. Dat weet ik nog precies, dat zijn die momenten dat je nog precies weet waar je bent. Met Diana, met Kennedy, met al die, enzovoort. En dat merkte ik toen heel duidelijk, dat was een schok op dat ogenblik, maar die schok was gauw over, want ja, het ging weer gewoon door. Ze dachten er gaat iets gebeuren. En ja ook voor 9 mei, was alles nog, nou ja, nergens nog angst van dat het gaat gebeuren.

IV Echt niet?

TdB Nee, totaal niet. We hadden natuurlijk de ervaring van de Eerste Wereldoorlog waar we dus buiten schot zijn gebleven, en we dachten, nou dat gaat weer gebeuren. Dat gevoel en hm en toen kwam dus die Duitse bezetting

00:17:00

[image: 04:16:00.13]

TdB en toen veranderde er eigenlijk ook niks. Nee. Want schreef zelf Colijn, ja, zijn boeken 'Tussen twee Werelden', schreef in juni 1940: We moeten samen gaan werken met Duitsland, want Duitsland gaat de oorlog winnen, een minister van staat! Mijnheer Colijn! En dat was dus ook de algehele sfeer van nou ja, we moeten maar met de Duitsers gaan leven. En mijn vader was bij de reddingsmaatschappij, dus die had ook contact met de Duitsers, die kwamen ook over de vloer, en dan moesten we toch zorgen dat we het allemaal in de minnen schikten. En dat was een heel raar gevoel. Ook met studeren, ik heb mijn groentijd gehad in Amsterdam, niks aan de hand, tennissen, hockeyen alles ging door.

IV Over welke jaren van de oorlog hebben we het nu?

TdB Ik heb het nu over 1940, 41, 42 tot en met februari 1943.

00:18:00

[image: 04:16:58.18]

TdB En die periode herinner ik me heel goed, dat ik dus me over mijn microscoop in het geologisch instituut van Amsterdam, waar ik nu nog eigenlijk een naar gevoel van in mijn mond heb.

IV Waarom zat u boven een microscoop in het geologisch instituut van Amsterdam?

TdB Ik studeerde geologie aan de Universiteit van Amsterdam. En dan kon ik bij wijze van spreken letterlijk over mijn microscoop heen kijken naar de Plantage Nieuwe Gracht, Plantage Middenlaan bedoel ik, waar de Joden werden weggevoerd. Die kwamen in de Hollandse Schouwburg bij een en die werden weggevoerd door de Duitsers. Dat hebben wij allemaal kunnen zien in Amsterdam.

IV Dus u zag, op welke dag weet u dat nog?

TdB Nou dat is geweest in het najaar van 1942. Maar 6 februari was het over omdat toen over omdat toen, de universiteit, er stakingen waren en toen was een decreet van de Duitsers

00:19:02

[image: 04:17:57.24]

TdB die zeiden je moet een loyaliteitsverklaring tekenen. Nee, ik vergis me, het is niet de Duitsers die dat aan mij, aan de universiteit gevraagd hebben, maar de Nederlandse professoren en de curatoren van de Universiteit van Amsterdam, hebben mij gevraagd om te tekenen, een loyaliteitsverklaring, om loyaal te zijn, met de Duitse bezetting. Dus gevraagd niet door de Duitsers, maar door de Nederlandse professoren.

IV Wanneer was dat verzoek?

TdB Dat was in februari 1943. Alleen Leiden is toen dichtgegaan, die heeft het consequent gedaan. Maar Amsterdam is gewoon doorgedaan, alles ging prima voort, van een leien dakje en op dat ogenblik heb ik gezegd: Nee dat doe ik nooit natuurlijk. En toen moest ik onderduiken.

IV Ik wil graag nog even terug naar september 1942

TdB Begon in met mijn studie aan de Universiteit van Amsterdam.

00:20:01

[image: 04:18:55.02]

IV U zat achter de microscoop

TdB Ja.

IV Als u over uw microscoop keek, dan keek u naar de Hollandse Schouwburg

TdB Nou ja, je kan dus als het waren net door die straten heen kijken, het zat iets meer naar links. Je kan een stukje zien, maar je kan niet de Hollandse Schouwburg zien. Maar goed, maar als je natuurlijk loopt om je brood te kopen, of je brood te kopen dan kom je daar langs. En ook naar mijn huis, waar ik woonde. Kortom de Hollandse Schouwburg, en het wegvoeren van Joden door de Duitsers, hebben wij kunnen zien.

IV Wat zag u daar?

TdB Nou dan zag je gewoon dat die met een gele ster, en dat ze werden opgepakt en dat ze werden weggevoerd. Kortom, dat hebben wij gezien, en deden niks.

IV Hoe werd er in de familie en in de vriendenkring gereageerd op het invoeren van de Jodenster?

TdB Nou, nee, ja, het betrof hun niet.

00:21:02

[image: 04:19:52.21]

TdB Het is, het is, als je goed terug kijkt naar die tijd, hoe er getennist en gehockeyd en alles gefeest werd, nou ja, niks aan de hand. En dat heeft mij toen ook wel na afloop, ergens geschokt.

IV Uzelf? U tenniste ook door?

TdB Ja, tuurlijk, dat was gewoon, ja.

IV Er waren Joodse vrienden in de vriendenkring?

TdB Ja, maar daar heb ik toen verder, ik studeerde in Amsterdam, dus ja, daar had ik verder geen. Ik weet wel een Joodse jongen, die mocht niet meer bij ons studeren, die werd er uit gestuurd, die mocht niet meer terug komen. Joden verboden in het geologisch instituut, dat heb ik nog zelf gezien.

IV Hoe weet u dat?

TdB Er was een bordje, Joden niet gewünscht of zo iets. En een Jodejongen, die ken ik, nog een jongen Meijer, en die mocht

00:22:00

[image: 04:20:49.01]

TdB niet studeren en dat werd verboden om binnen te komen. En daar is ook een reactie op gekomen, door te staken.

IV Hoe goed kende u die jongen?

TdB Nou gewoon, dat was een oudere student. Maar het was een tijd waarin je, als geconfronteerd werd met: wat moet je nu doen, tekenen of niet tekenen, opeens toen begon toen bij mij de oorlog en daarvoor niet.

IV Pas toen u persoonlijk werd geraakt.

- TdB Precies. En ik heb dan niet getekend, maar er zijn een heleboel mensen die wel getekend hebben.
- IV Voor de goede orde: op het moment dat u gevraagd wordt een loyaliteitsverklaring te tekenen, gevraagd door Nederlanders als ik het goed samenvat dan zijn de deportaties al
- TdB allang aan de gang geweest. Ja.
- IV Die zag u ook?
- TdB Ja
- IV Wat zag u daarvan?
- TdB Nou gewoon, het wegvoeren, ja. Je wist natuurlijk niet dat ze vergast zouden worden, dat wist je niet,

00:23:00

[image: 04:21:46.10]

- TdB maar goed je weet dat die Joden dat die met een ster, en je las dan over de Kristallnacht en dan las je over hoe de SA werd afgemaakt en Rohm en al die dingen en dat wist je wel, maar ja, not in my backyard. En 2004 is het precies hetzelfde, dus wat dat betreft is er niets veranderd.
- IV Dus u zag die deportaties, gevoel over wat er met die mensen ging gebeuren?
- TdB Nee, nee.
- IV Wat werd er verteld?
- TdB Ja, het raakt niet, het waren Joden, tja. En de Joden mochten niet op de, zelfs voor de oorlog, de grote club, dat dus de elite, die dus de grote club op de Dam waar de elite lid van kon worden; daar mochten geen Joden lid worden,

00:24:03

[image: 04:22:47.03]

- TdB voor de oorlog. Ja.
- IV Daar mochten geen Joden lid worden?
- TdB Nee, daar mochten geen Joden lid worden.
- IV Dus dat bestond al in Nederland voor de oorlog?
- TdB Ja, duidelijk.
- IV Andere voorbeelden daarvan?
- TdB Niet zo direct weet ik het, maar ik weet zeker dat ik ergens nog wel dingen kan terugvinden, maar, nee, niet.
- IV Hoe weet u dat, dat bij de grote club..?
- TdB Dat was gewoon bekend. Gewoon, bekend. Mijn grootvader was ook lid van de Grote Club, dat wist je.
- IV Maar de Joodse gemeenschap was toch helemaal geassimileerd in de Amsterdamse samenleving, dat is op zijn zachts gezegd toch raar?
- TdB Ja maar het was natuurlijk vooral.

00:25:04

[image: 04:23:45.03]

- TdB Tenminste dat gevoel heb ik nu achteraf, de Waterlooplein Joden als het ware, dus de kleine man, die het moeilijk had, duidelijk. Terwijl de elite Joden, die konden

ook wel weer door hun connecties zich buiten dit verschrikkelijke tafereel houden. Dat was duidelijk.

IV Wat zeiden de mensen om u heen dat er ging gebeuren?

TdB Nee, nee, daar heb ik geen herinnering van.

IV Ze werden opgehaald.

TdB Ze werden opgehaald en ze werden naar kampen gebracht, Westerbork en zo.

IV En wat zou daar gebeuren?

TdB Nou gewoon, gedetineerd. Mensen die in het verzet waren, die opgepakt werden en vast gezet werden. He.

IV Degenen die opgehaald werden, waren dat mannen en vrouwen en kinderen?

00:26:02

[image: 04:24:41.16]

TdB Dat weet ik niet meer, mannen en vrouwen. Kinderen dat weet ik niet.

IV Zag u kinderen?

TdB Dat weet ik niet.

IV Omdat er werden ook families afgevoerd. Dan zou je kunnen zeggen dat men af vraagt waarom zijn er kinderen nodig in een werkkamp?

TdB Zo ver gaat mijn herinnering niet, en ook niet dat ik denk dat we er zo over praatten, maar dat is moeilijk na zestig jaar

IV Dan ziet u die deportaties maar u reageert nog niet echt. Dan komt het moment dat u een loyaliteitsverklaring moet tekenen.

TdB Dat is het moment waarop je opeens beseft: 'He, nu word ik in mijn activiteiten beknot. Want ik moet loyaal zijn tegenover Duitsers'.

IV So what?

TdB Nee, zo ver was natuurlijk wel, het feit dat de Duitsers ons bezet hadden.

00:27:03

[image: 04:25:39.16]

TdB Kortom er is bezetting en er is oorlog. En we luisterden natuurlijk naar de Engelse radio. Er was een bezetting. Wat dat betreft waren we niet pro-Duits, in die zin. Maar het raakte je niet.

IV U tekende niet, had dat gevolgen?

TdB Ja, dan moest je onderduiken. Ik ben naar een boerenbedrijf gegaan, die mijn vader kende. En dat is een herenboer, mijnheer Polderman van de Poldermanzeep en daar kon ik werken als boerenknecht. En dan herinner ik me nog, 6 februari ben ik op de trein gestapt bij Muiderpoort. Trein Muiderpoort naar Wiesel, Apeldoorn, Wiesel. En in Wiesel, daar was die boerderij en daar heb ik een aantal studenten ontmoet die daar ook waren ondergedoken, die hadden ook niet getekend en daar hebben we behalve het werken;

00:28:03

[image: 04:26:37.14]

TdB hebben we gedacht: 'Nou het gaat natuurlijk een keer mis.' Hebben we een hol gemaakt in het Kroondomein, onder de grond. Om daar naar toe te gaan wanneer het verder zou ontwikkelen dat we moesten doen, naar Duitsland, of gedeporteerd

worden of iets dergelijks. Kortom dat heeft geduurd tot 6 mei. En toen kregen we van Rauter, de grote baas van Nederland, de Duitsers. Kregen we het bevel om ons te melden om daarna in Duitsland tewerk gesteld te worden. Dus diegene die niet getekend hadden. Dus al die studenten kregen persoonlijk bij hun ouders. Bij mijn ouders kregen ze thuis, ik heb ook het papiertje nog waar in staat, dat we ons moeten melden. Nou dat hebben we gezegd tegen de buurt en de boer en tegen de omgeving. Nou we gaan daar naar toe, op de fiets met drie andere studenten. Met zijn vieren gingen we richting Apeldoorn, om ons daar dan te melden.

00:29:07

[image: 04:27:38.10]

TdB Nou, toen zijn we omgedraaid, toen hebben we onze fietsen in het bos gezet en toen zijn we in het holletje gekropen. Waar we toen onder de grond leefden. En daar werden we verzorgd door een familie, die dus 's avonds het eten neer zetten in een schaapskooi, en dat haalden we dan op. Daar hebben we dus gezeten totdat ik gearresteerd werd.

IV Hoe lang was dat?

TdB Van 6 mei tot 23 september 1943.

IV De hele zomer dus eigenlijk?

TdB De hele zomer.

IV Met hoeveel jongens?

TdB Met drie andere studenten uit Delft en uit Amsterdam en Leiden, nee, Wageningen. En ik ook Amsterdam. Met z'n vieren. En daar kwam toen een Jodejongetje bij,

00:30:02

[image: 04:28:31.17]

TdB die moest, gevlucht voor het, die hadden ze willen pakken. En die is toen bij ons gekomen die heeft toen ons geholpen. Die was een jaar of twaalf, dat was de Butler, maakte we daar van, dat was een heel leuk jochie.

IV Een jongetje van 12?

TdB Van 12 ja.

IV Kwam die alleen?

TdB Ja.

IV Waar kwam die vandaan?

TdB Nou van een boerderij, waar hij was, of werkte. En toen hadden ze gezegd: 'Ga maar gauw weg, de Duitsers komen'. Maar hoe dat precies gegaan is, dat weet ik niet, maar hij is gevlucht.

IV U weet niet wie het was en waar hij vandaan kwam?

TdB Nee, Bullie heette hij. Zo hebben we hem genoemd.

IV Zo heette hij niet?

TdB Jawel zijn voornaam heette Bullie.

IV U zei hij heette de butler?

TdB We maakten hem butler als het ware, dat was zijn rol dan, dat hij ons moest bedienen en dat hij ons thee op bed gaf enzo. Dat was meer een rol die hij kreeg toe bedeed, wat hij heel perfect deed.

IV Een leuke jongen?

00:31:02

[image: 04:29:29.01]

TdB Een heel leuk jochie.

IV Sprak u met hem over zijn familie, een kind van twaalf?

TdB Nee, nee, nee. Dat herinner ik me ook niet.

IV Geen gesprekken over: waar zijn je ouders?

TdB Nee, nee, tenminste ik herinner het me niet. Misschien heb ik dat wel gedaan, dat weet in niet.

IV Geen gesprekken herinnert u zich meer

TdB Wel gesprekken over het overleven daar in zo'n hol natuurlijk he.

IV Al die tijd bracht die familie in de buurt eten?

TdB Ja

IV En het wordt opgediend door de butler

TdB Ja. En toen hebben we, omdat het te klein was omdat hij er bij kwam, hebben we in het grote Kroondomein vijf honderd bomen omgehakt. En hebben we daar een heel groot, zo groot als deze kamer, een hol onder de grond gemaakt.

IV Kwamen er wel eens Duitsers?

TdB Nee, natuurlijk niet.

IV Dus u zat daar goed?

TdB We zaten daar goed. Er waren er meer ook ander plekken, ook Joden zaten daar verder op (maakt wijzend gebaar).

00:32:03

[image: 04:30:27.14]

TdB En er waren nog drie vier locaties waar men onder de grond leefden.

IV Joden?

TdB Er waren ook Joden bij.

IV Kwam u daar wel eens?

TdB Die zagen we wel eens.

IV Door wie werden die verzorgd?

TdB Dat was weer aan de ander kant van Wiesel, dus die werden weer door andere mensen verzorgd, dat wist je natuurlijk niet.

IV Die woonden ook in een soort hol.

TdB Waren ongeveer vier locaties. In het kroondomein hadden wij het mooiste hol.

IV Waren het families of vrijgezellen?

TdB Dat weet ik niet meer, nee er waren, vrijgezel weet ik wel, en dan nog drie, nee, drie jongens ook. Verder geen.

IV Herinnert u zich enig gesprek met ze?

TdB Niet direct nee. Nee.

IV U woonde daar de hele zomer,

00:33:00

[image: 04:31:22.20]

- IV Die andere mensen in die andere hollen ook. En dan wordt u gearresteerd zegt u?
- TdB Ja dan was het zo, dat mijn vader kwam op bezoek en om te bezoeken, en die had wat dingen meegenomen, platen. Ik had zelf een harmonium gekregen waar ik op kon spelen.
- IV Een harmonium?
- TdB Een harmonium om op te spelen. We hadden een schitterend huis gemaakt. Met allemaal prachtige platen en met alle conform die je maar kon hebben.
- IV Onder de grond?
- TdB Onder de grond. En op dat ogenblik, was er dus een dienstmeisje, die had een vriendin, wiens vrijer was een NSB'er. En toen heeft zij ons verraden, is later gebleken. Zij die ook het eten neerzette in de schaapskooi.
- IV Het dienstmeisje van de familie die het eten regelden.

00:34:00

[image: 04:32:19.24]

- TdB Dat was het dienstmeisje, die weer een vriendin had en die had weer een NSB'er. En die heeft dus toen mijn vader, toen zijn de rechercheurs gekomen en die hebben mijn vader achtervolgd terwijl hij naar het hol ging. En toen zag ik mijn vader komen en op dat ogenblik zag ik meteen rechercheurs uit de bossen springen, en die zeiden: 'Handen omhoog'. Toen ben ik gaan gillen, en toen hebben ze gehoord dat ik gearresteerd was en toen zijn die drie jongens, plus dat jonge jongetje, zijn gevlucht. Toen ben ik naar dat huis gebracht, waar dat dienstmeisje woonde. En de paradox wil, dat dat mijn leven heeft gered, datzelfde meisje. Hoe komt dat. We zaten daar te wachten op de auto, op de arrestantenwagen om mij te brengen naar het politiebureau en op dat ogenblik legde Doppenburg, dat was de rechercheur,

00:35:02

[image: 04:33:19.19]

- TdB die legt de parabellum, de pistool op tafel. En ik zat daar en hoe weet ik niet, mijn vader zat daar en ik zat hier en daar in de rug was een gang. En hoe dat kan weet ik niet, ik zou het nou niet meer kunnen, met een koprol over de stoel heen, ben ik weg gevlucht. En toen zag mijn vader dat die Doppenberg de pistool nam, om te schieten en op datzelfde moment dat ik in de gang was, kwam datzelfde dienstmeisje die ons verraden had en die dat eten neerzetten; die kwam toevallig, net daar voor lopen en dus toen kon hij niet schieten, dat was de paradox.
- IV Hij lette een moment niet op, dat u weg kon komen?
- TdB Ja, dat was zo snel, dat ja. Hij praatte met mijn vader of iets dergelijks, dat leidde af. Toen was ik weg.
- IV Was het een Nederlandse rechercheur?
- TdB Ja. En toen kwam ik bij de ingang, rennende, en toen kwam net de wagen aan, dus toen was ik gepakt.

00:36:02

[image: 04:34:17.27]

- TdB Toen ben ik naar een cel gegaan in Arnhem, in Apeldoorn. En daar zou ik bevrijd worden door de ondergrondse, waar we contact mee hadden ook in het bos. Er was een boswachter die ook in de ondergrondse zat. En toen heeft, hebben ze dat gehoord weer, dat is verraden, dat ik ontzet zou worden, en toen ben ik drie uur eerder ben ik toen op transport gesteld door een Hollandse politieagent. En die zei tegen mij: 'Ontvlucht niet, want mijn hele familie wordt als het ware gearresteerd als ik jou niet in Arnhem bij de SD breng.' De Sicherheitsdienst, bij de Duitsers.
- TdB Dat zei die Nederlandse agent,
- IV Een Nederlandse agent, een goeie agent, tussen aanhalingstekens. En die hebben ze natuurlijk gechanteerd door te zeggen, zorg dat die man goed aankomt,

00:37:02

[image: 04:35:14.19]

- TdB anders wordt jouw familie opgepakt. Nou toen een jongen van 19 jaar, wat doe je dan? Ik had zo weg kunnen lopen. Dat zijn dan toch sentimentele redenen, die je beletten om dat te doen, heel merkwaardig, maar goed, het zij zo.
- IV Waren er sancties voor uw vader en moeder, of uw familie?
- TdB Nee, dat werd wel gedreigd, dat er sancties zouden komen, maar mijn vader was bij de reddingsmaatschappij, dus hij had natuurlijk toch een bevoorrechte positie. Daar was bij mij ook geen angst over.
- IV Waar werd u naar toe gebracht?
- TdB Naar de SD in Arnhem, daar ben ik verhoord door mijnheer Bret. En door de Nederlandse agenten werd ik dus gebracht en toen werd ik dus in een Nederlandse gevangenis gezet, onder een Nederlands regime en als ik briefjes smokkelde, ik heb hier nog zo'n briefje die ik gesmokkeld heb.

00:38:02

[image: 04:36:12.00]

- TdB (pakt stukje papier) De gevangenis ingenaaid in papier, in de was, die ik dan mocht geven aan mijn ouders, die naaide je dan in de was. En dan werd dat een keer betrappt. Toen zagen ze het. En toen kreeg ik dus veertien dagen isoleer cel.
- IV Laat eens zien, wat staat er op?
- TdB Nou ja, ik kan het niet lezen, lieve familie, weet ik veel. En dan komt er natuurlijk iets heel merkwaardigs, dat ik toen vanwege een vergrijp in een Nederlandse gevangenis werd gestopt bij de criminelen. Want wij hadden een bepaalde zaal voor de politieke gevangen. En toen werd ik gewoon bij de criminelen, wat ik dan natuurlijk niet echt criminelen noem,

00:39:02

[image: 04:37:09.16]

- TdB maar de mensen die bepaalde dingen hebben gedaan die de wet verbied. He, ik wil het woord crimineel liever niet in de mond nemen. Die zullen ook in een bepaalde situatie gebracht zijn, in die situatie dat ze de wet hebben moeten overtreden. Maar goed, dat terzijde. Op dat ogenblik werd je dus onderworpen door een fout onder de gewone Nederlandse discipline, niet de Duitse, en dat is wat ik aldoor heb meegemaakt vanaf '43 dan natuurlijk. Dat het dus de

- Nederlanders waren, die mij als het ware gevangen namen, verzorgden enzovoort, dus niet direct de Duitsers.
- IV Werd u ook verhoord door Nederlanders?
- TdB Ik werd wel door de Duitse SD verhoord. Die vroegen dus wat er allemaal gebeurd was. Hadden ze een dagboek gevonden Van mij. Stom genoeg een dagboek gemaakt. En tijdens het verhoor, door (...?) Doppenberg ook in Apeldoorn en later dus door de SD.

00:40:01

[image: 04:38:06.16]

- TdB Toen hoorde men dus dat (...?) Doppelman, de boeren man, dus bij wie ik had gezeten, dat die dus verantwoordelijk was dus, voor onze opvang. En de ondergrondse heeft, nadat ik gearresteerd was, de rechercheur met drie schoten afgemaakt. Doppenberg, die hebben ze dus met drie schoten afgemaakt. Vanwege het feit dat ik opgepakt was, of althans vanwege de razzia's die in die buurt zijn gebeurd, er zijn ook Joden opgepakt toen. Dus razzia's geleid door Doppenberg, in die hele buurt. En op dat ogenblik hebben ze als represaille toen ik in de gevangenis zat in Arnhem, hebben ze die boer Doppelman, de herenboer, ook met drie kogels op zijn deurmat met drie kogels neergeschoten, als represaille, dus dat was hard tegen hard.

00:41:01

[image: 04:39:03.22]

- IV Werden al die schuilplaatsen toen ontdekt of weet u daar niks van?
- TdB Ja, met speurhonden hebben ze toen een razzia gehad om alles te ruimen.
- IV Daarbij zijn alle mensen gevonden?
- TdB Toen is dat jongetje is toen ontsnapt, maar die is later gepakt. En ook die andere studenten, nee, twee zijn er gepakt, en een niet. Ook weer verraden door dat dienstmeisje, want dat wisten we natuurlijk niet, dat zij dat verraden had, dus dat gaat dan door. Maar een jongen had gezegd: 'Ik wil er niks mee te maken hebben, die is naar Delft gegaan en gebleven waar die was. De andere jongens zijn opgepakt, het Jodejongetje is opgepakt, nooit meer iets van gehoord. Nee.
- IV Nooit meer iets van gehoord.
- IV Waar kwam u terecht?
- TdB Eerst in Arnhem dus, in het huis van bewaring en

00:42:00

[image: 04:40:01.06]

- TdB in dacht dat ik toen op transport gesteld zou worden naar Dantzig, om daar te werken, dat was ook bijna voor elkaar, maar ik werd nog een keer verhoord, zwaar verhoord, door Bret, en toen zei hij op een goed moment: 'Deine vader ist ein marienofficier, Sie darfen doch niet liegen.' Dus de eer, dat voelde je bij die Duitsers, toch een militaristische eer. Dat is heel gek, maar dat eergevoel is ongelofelijk belangrijk voor ze. En toen ben ik opeens opgeroepen op 29 september 1943 en ben op transport gesteld naar Amersfoort, Concentratiekamp Amersfoort.

En daar ben ik hè?

IV Was dat onverwacht voor u?

TdB Ja, dat was heel onverwacht. Ja. En dan kom je opeens uit een beschermde omgeving van een gevangenis, waar we toch intellectuele gesprekken hadden.

00:43:02

[image: 04:41:00.22]

TdB Waarin toch een schilder was die een schilderij van me maakte. De een las uit de Bijbel de ander uit Shakespeare, kortom het was een intellectuele saamhorigheid. En dan kom je ineens in een kamp en dan zie opeens een werkelijk het ander gezicht. Wat jezelf dus niet hebt meegemaakt tot die tijd.

IV Had u van te voren van het kamp gehoord?

TdB Nee. Niet dat ik weet, het kan, maar. Daar kom je dan ineens binnen, wordt je kaal geschoren. Krijg je dus een paar klompen aan, met een paar doeken aan je voeten en dan in de klompen, en dan met een soort militaire uitrusting, militair pak, een deken en een bordje en dergelijke en dan word je in een barak gestopt. Met een, nou, er waren acht barrakken, dus met een man of honderd, en daar zat je dan.

00:44:01

[image: 04:41:56.15]

TdB Een kleine krip met heel veel kou 's nachts, met maar een dekentje. En 's ochtends om zes uur dan ging het opeens: 'Loss, loss loss' en dan gingen ze dus rammen als je niet te snel was om er uit te komen. Maar ik was natuurlijk snel, negentien jaar, dus ik ontliiep altijd die klappen van de SS-ers, maar de jongens van 40, 50, die kregen natuurlijk die klappen.

IV Honderd mensen, zaten er?

TdB Zoiets. In het hele kamp zaten er in tweeduizend, dacht ik. (...) En ik kreeg dus een nummer. Je kreeg dus een nummer toebedeeld. (pakt het nummer erbij) En dat nummer was dus 3720. (laat nummer zie). En dat is 29 september '43. En toen ik er uit ging 9 maart 1944, toen was het opgelopen tot tienduizend. Dus in die tussen tijd kan je zien tienduizend 9 maart en drieduizend.

00:45:06

[image: 04:42:59.09]

TdB Want in die tijd. Ja het was ook een (...) Durgangslager he, dus je werd doorgevoerd.

IV Had het nummer te maken met het aantal mensen?

Dus het aantal mensen dat binnenkwam kreeg je dus een nummer, en dat moest je hierop (op borsthoogte). En dat moest je dan ook zeggen als je bent, wie is je nummer? 3720, dat is jouw nummer.

IV Dat betekende dus dat u de 3720ste gevangene was?

TdB Ja. En dat was dus merkwaardig, zoals een mens is. Als je iemand zag van 972, (...) noemt naam, Gorde van der Linden? die had 972 en dat was dan een kei, want dat was een oudgediende, dus daar keek je tegenop. En ik keek weer neer op numero tienduizend, want dat is maar een groentje. Dus er komt meteen een hiërarchie in die samenleving. En dus.

00:46:00

[image: 04:43:51.13]

TdB Ik heb laatst iemand ontmoet en die heeft 5723, dus zeg ik nou, dan kijk je tegen mij wel op hé? Dus we hebben samen daar gezeten, dat hebben we een maand geleden uitgevonden.

IV Daar zaten mensen in houten barakken?

TdB In houten barakken, ja

IV Hoe was de behandeling?

TdB Nou voor mij goed. Waarom? Omdat ik natuurlijk snel was en ik kon dus de klappen kon ontwijken. Maar bijvoorbeeld een Jodejongetje die ik heel goed kende, Van Dam, die ik goed kende, die heeft de oorlog overleefd, die moest op hanenbalken lopen en die kreeg dan tikken. Enzo, dus. Dus de zwakkeren die kregen een flink van langs.

IV Hanenbalken lopen?

TdB Nou zo'n barak en dan op die hanenbalken en dan moest lopen bovenop en dan kreeg hij tikken op zijn voeten

00:47:00

[image: 04:44:48.23]

TdB en dan hoopten ze dat hij daar vanaf zou vallen, begrijp je. Dat was dan de torture.

IV Wie sloegen er?

TdB De SS-ers. De kampmensen, dus de Duitsers.

IV Want de SS-ers deden de bewaking.

TdB Ja. Want vooral Kotälla, was dan een van de grote, een van de drie van Breda, zoals dat heet. Dat was een man die heel klein was, een voetballer, een goede voetballer en die schopte je altijd in je kruis bij het appel als je dan. Een twee drie moest je dan zeggen. En als je het dan niet snel genoeg gezegd had, dan kreeg je een schop precies in je kruis. En dat kon hij perfect doen. En de kleermaker die naast mij sliep moest dikwijls zijn kruis naaien omdat zijn broek dan kapot was. En maar, ook dan, ik had het weer goed natuurlijk, want ik kreeg die klappen niet. En dan. Was bijvoorbeeld je schoenen, je klompen die werden altijd gestolen.

00:48:00

[image: 04:45:46.06]

TdB Want als je dan ging douchen, dan moest je altijd je klompen uitzetten en dan nam iemand die zijn klompen kwijt was, die ging natuurlijk in andere klompen staan dus, de laatste die er was, die had geen klompen. En dan ging je naar de (...?) bekleitungszimmer daar was altijd een dronken Brahm, die was altijd dronken. Dat is een beest van een vent. En op het moment dat je binnenkwam kreeg je al een stok over je heen. En als je dan vroeg: '(...?) Herr Oberschaffuren darf ich een paar holshuen?' dan kreeg je nog een paar tikken en dan werd je er uitgejaagd en weet ik wat. En als ik dan binnenkwam dan zei: '(...?) Oberschaffurer! Ein paar Holsshuen! (harde militaire toon)' Nou, dan prima niks aan de hand, ik werd perfect behandeld.

IV Waarom sprak u hem zo aan dan?

TdB Omdat je dan gezag krijgt, dan ben je een van hun. Dat is hun taal, dus dat heb je in de gaten natuurlijk, dus daar maak je gebruik van. Dus het assimileren, met hun denken, dat konden dus weer de mensen die een beetje inzicht hadden in de menselijk geest.

00:49:04

[image: 04:46:47.21]

TdB Dus ook daardoor was ik weer, had ik het beter dan iemand anders.

IV Er dus in het kamp een mengeling van

TdB van alles, van de baronnen tot metselaars, je kan het zo gek niet bedenken. Van de baronnen tot aan de metselaars, tot de zwarthandelaren, you name it. En dat was alleen weer de elitaire structuur van onze samenleving herstelde zich daar weer. Trouwens, in de gevangenis heb ik dat ook altijd meegemaakt.

IV Legt u eens uit?

TdB Nou dat dus de elite, de studenten, die politieke gevangenen waren; die voelden zich dus meer dan de zwarthandelaren die er ook waren. Die kenden elkaar natuurlijk, ook familie natuurlijk, van de elite weer. Dat gooide elkaar de bal toe, dus dan kreeg je de beste baantjes.

00:50:00

[image: 04:47:41.17]

TdB Dus bij de (...?) Schreibstube of in het radiobarak. Daar kwam ik dan ook na een tijdje, je moet eerst je ontgroeningperiode mee maken natuurlijk. Had ik eerst het kleinhout, dat ik in kleine stukjes moest hakken in de vrieskou. Maar dan werd ik er uit gekozen, 'kom jij maar mee, dan kan ik voor jou een mooi baantje verzorgen.

IV Door wie werd je dan gekozen?

TdB Die dan door iemand die mij kende of familie was, of ook een student.

IV Door wie werden die baantjes?

TdB Door de kampoudsten vergeven; die dan weer door de Duitsers was ingesteld. Dus dat was een duidelijk hiërarchisch systeem. Dat die studenten, jongen(...?) Wilkens werd dan tot kampoudste benoemd. En ook Joep (...?) Schols bijvoorbeeld, dat was een Limburger die nogal goed kon middelen tussen de Duitsers en tussen ons. Ze moesten dan soms ook wel eens straffen, dan moesten ze zelfs ook wel lijfstraffen geven als wij iets fout hadden gedaan.

00:51:00

[image: 04:48:39.12]

TdB Maar ze konden ook goed dingen voor ons doen, dus dat was een soort ingesteld verdeel en heers tactiek. Dus het waren de Duitsers die alle bevelen gaven, maar de straffen en de directie bewaking, niet de bewaking maar de directe ordebewaarders, dat waren weer gevangenen. Kampoudsten. En er was in de radiobarak, dat was dan een bijzondere, want dat was de NSF, (...?) Nederlandse Sein Fabriek, die was in Hilversum en dat was een dependance van Philips, en dan maakte wij (...?) condensatoren en dergelijke. En dan zat ik in de radiobarak.

- En dat was warm, daar was verwarming, daar was ook iets meer eten. Dat was natuurlijk perfect, in vergelijking tot de rest.
- IV Hoe had u die plek verdient?
- TdB Nou, weer door connecties.
- IV Met de mensen die?
- TdB Nou met de mensen die ook al een goede plaats hadden. (...) 972, die jongen (...) Van Lenden, die zei gewoon: 'Ik zal wel iets voor je verzorgen.

00:52:06

[image: 04:49:42.21]

- TdB En zo werd er dus een bepaalde structuur gevormd. En dat is, ja daar maakte je natuurlijk gebruik van. Dan ga je niet zeggen: 'Ik doe dat niet.'
- IV Zaten de Joodse gevangenen overal in die hiërarchie of?
- TdB Nee. Ik ken maar een Jodejongen, een man, ken ik maar van die tijd. Maar een. Daar heb ik ook mee in de radiobarak gezeten. Dat is een hele slimme aardige jongen, dus. Ik geloof dat ik hem daar ook gebracht heb. Daar was ik erg goed mee bevriend. En dan hoorde je natuurlijk 's avonds het appel. En honden blaften. En mensen die ontsnapten en dan hoorde je weer een die werd doodgeschoten. En dan waren er opeens, op de torentjes, waren Oekraïners gekomen, of Wit-Russen. In ieder geval mongoloïde typen

00:53:00

[image: 04:50:34.16]

- TdB Werden in die torentjes gezet, die langs het prikkeldraad, wacht torentjes. En dan was het een meter van het prikkeldraad mocht je niet komen. En als daar kwam, dan konden ze schieten. En dan werden er wel eens peukjes van mensen, die werden daar neergegooid, gewoon een peukje weggegooid. En toen stond ik naast een jongen en die probeerde een peukje te pakken, en toen werd hij net neergeschoten, naast me. Neergeschoten, neergeknald door die bewakers.
- IV Wat had hij?
- TdB Dood. Ja. Dus dat wil zeggen, op het moment dat je daar bij het gaas kwam, dan was het einde oefening.
- IV U stond daarbij dat hij werd doodgeschoten?
- TdB Ja. Maar goed, dat zijn, ja, je bent aan het overleven hé. En dan ook het merkwaardige, dat je dan ook leedvermaak ook hebt.

00:54:04

[image: 04:51:35.12]

- TdB Ja alle menselijke eigenschappen komen naar voren. En bijvoorbeeld, kwam bij ons binnen, bewakers, Nederlandse bewakers die het in Ommen te bar hadden gemaakt, volgens de Duitsers. Omkoping of weet ik veel wat, in ieder geval die werden bestraft. En in onze ziekenbarak.
- IV Want Ommen was?
- TdB Ook een kamp. En in onze ziekenbarak lagen mensen die gemarteld waren door die bewaarders. En die lagen daar met wonden in onze ziekenbarak. Want daar was daar in Ommen schijnbaar geen goede zieken barak, en wij hadden een goede

ziekenbarak. En toen is het volgende gebeurd: Dat nu hoorden wij, dus dat is hoe je geïnformeerd wordt, hoe je dan bevooroordeeld wordt, zonder dat je daar bewijzen voor hebt, dat die mensen die in die barak waren. Dan zei: 'Kijk daar heb je die man, die heeft mij gemarteld.'

00:55:03

[image: 04:52:32.17]

TdB En wat deden we met deze mensen? Ik heb het zelf gezien, ik heb het niet zelf gedaan, ik heb het wel gezien. En ik heb er in toegestemd, althans ik heb het niet slecht gevonden. Kregen die bewakers van onze een hete en een koude douche om ze te martelen. Dus (...) l'histoire ce repetre. Dus het is het steeds weer, als je het motief hebt 'dit is de boef', dan hoeft je helemaal geen bewijs te hebben. Je hoort: 'Deze heeft mij gemarteld', wat helemaal niet zo hoeft te zijn! Dat dat dan legitiem is om die man te martelen.

IV Het waren voor de goede orde, Nederlandse bewakers?

TdB Nederlandse bewakers

IV uit kamp Ommen, die medegevangene werden van u in Amersfoort, een hete en een koude douche.

TdB Dat is meer om te laten zien hoe het werkt.

IV Er was heet water?

00:56:04

[image: 04:53:30.20]

TdB Er was heet water ja, we konden ook douchen. Maar om te laten zien hoe goed je op je spullen moest letten. Dat als je je waste en je legde je zeep zo (voor je neus) neer, dan moest je je zo (wasbeweging met handen over gezicht open vingers en daar tussen door kijken) wassen, want anders was de zeep verdwenen. (Lacht.) Dus het was een overleven. Maar ik heb die tijd, dat schrijf ik ook aan de brieven van mijn ouders, als een leerschool gezien. Ja. Schrijf ik ook aan mijn ouders.

IV Een leerschool?

TdB Omdat je ten eerste heel veel mensen leert kennen. Ik heb daar ook een communistische mijnheer, mijnheer (...) Schoenmaat ontdekt, ontmoet. Die ik daarna in Amsterdam in de Hongerwinter veel eten heb gebracht. En van alles, ja, ingenieur en de directeur en de arbeiders, zigeuners en de woonwagenbewoners en ja.

00:56:59

[image: 04:54:24.09]

TdB Dan leerde van die heerlijke: ratten die kan je lekker opeten en egels. Ja. En dan kreeg ja van ingenieur Lely, die staat ook in een boek genoemd, die hielden we altijd voor de gek. Dat was een beetje een ja, beetje een verstoft iemand, een beetje raar, en die hield je dan voor de gek. En toen heeft de kok die op mijn barak zit, die heeft toen een varkenskut uitgesneden en toen aan hem te eten gegeven. En toen hebben we eromheen, en hij vertelde al dat het een varkenskut was en dat wist die mijnheer Lely niet, die zat er heerlijk van te smikkelen. Dat herinner ik me nog, ik zie het als de dag van gisteren.

IV Meneer Lely?
TdB Ingenieur Lely.
TdB Dat zijn allemaal van die dingetjes, die je bij blijven.
IV U zat dan in die radio barak en dan zegt u: 'dan werd er buiten weer eens geschoten.'
TdB Ja.

00:58:00

[image: 04:55:22.03]

TdB Ja 's Nachts hoorde je schieten, honden blaffen, want er probeerde ook mensen te ontsnappen.
IV Vaak?
TdB Niet vaak, maar er zijn ook mensen ontsnapt. Er is een fantastisch verhaal ik heb het zelf niet meegemaakt. Er zijn mensen die er in geslaagd zijn te ontsnappen, ongelooflijk. Er was ook een bunker, waar je, als je fout was kreeg je daar een straf in de bunker.
IV Wat gebeurde daar?
TdB Ik weet niet wat daar gebeurde, daar ben ik niet bij geweest, isoleercel. Maar in ieder geval.
Maar het slaan en martelen en dergelijke, dat was niet echt, dat je schandalige dingen zag.
IV Wat zag je dan?
TdB Nou gewoon, dat mensen afgeranseld werden. En mensen kregen trappen en daar bleef het ook bij. Tenminste wat ik gezien heb.
IV Gewoon afranselen, beschrijft u dat eens?
TdB Nou gewoon met stokken en slaan en dan naakt over het plantsoen heen gejaagd en dergelijke dingen.

00:59:01

[image: 04:56:20.24]

TdB En bijvoorbeeld ook Berg, dat was dan de man, het hoofd. Die ging lekker naar Duitsland met de kerst en die liet ons toen op appel van 's ochtends zes tot 's avonds zes staan. Op de appel plaats als straf. Van die dingen weet je wel. Je moest altijd 's ochtends en 's avonds op appel staan en dan tellen 'Ein, zwei drei' en dan 'mutsen auf' al die kreten, die kende je natuurlijk 'Haftlingen still stan'. 'Mutsen ab' en dan (...?) 'korrigiern'. Eerst mutsen af en dan mutsen op en dan stond het natuurlijk nog scheef en dan 'korrigiern' en dan moest je die pet netjes zetten en dan 'still stan' en dan moest je 'ruhig euch'.

01:00:01

[image: 04:57:18.20]

TdB Dat zijn de kreten hè, dat zal je nooit vergeten.
IV Hielden alle mensen dat vol, zo een hele dag?
TdB Nou ja, natuurlijk. Zo erg is dat nou ook weer niet, 12 uur staan. Het was niet zo op de plek staan, gewoon je mocht een beetje lopen. En dan praatje weer met

elkaar, mooi weer, het was zonnig. Het was koud en mooi weer. Ach nee, dat zijn allemaal herinneringen die niet echt diep ingegrepen hebben. Maar het. Nogmaals, misschien met mijn leeftijd nu, dan was het anders geweest, met vrouw en kinderen. Ik was vrijgezel, he. Ik maak er het beste van, dat was toch wel heel anders. Dus ik praat daar luchtiger over dan het door andere mensen zal worden ervaren.

IV U had het dus relatief goed?

01:01:02

[image: 04:58:17.07]

TdB Ja, ja.

IV Hoe was dat voor anderen?

TdB Als je ouder bent en ziekelijker, minder eten, kou, minder bestand tegen ontberingen, punt uit.

IV Hoe vaak kwam Kotälla die daar de baas was zijn voetbal oefeningen doen?

TdB Oh, dat was elke dag. Dat was elke dag, dan kwam ie langs. Fanatiek baasje was het. En het gekke is dat toen hij terecht werd kreeg Berg de doodstraf en Kotälla niet. En daar ben ik het gevoelsmatig ben ik het daar mee eens. Omdat Kotälla was de uitvoerder, de uitvoerder ‘(...?) Der Feldwebel die rechtvaardig, tussen aanhalingstekens, die zei: zo moet het en zo moet het. Maar degene die dus de orders gaf die daar boven was, die lafbek was, Berg, de topman, die hebben ze neergeknald en daar sta ik volledig achter, snap je?

IV Zag u die Berg wel eens?

01:02:03

[image: 04:59:15.11]

TdB Ja wel, soms wel, dan liep ie wel (...?) Heinrich kwam eens op bezoek en grote SS-ers uit Duitsland en dan kwam hij mee, dan moest alles schoongemaakt worden enzo, en dan kwam hij wel eens mee. Maar ja, een man, ja die bevelen van boven. Ja dus het is de Cerberus van de kasteelheer, was Kotälla .

IV Heinrich kwam eens op bezoek?

TdB Heinrich is een keer geweest

IV Wat gebeurde er dan?

TdB Dan moest alles schoon en die kwam naar het radiobarak. En toen zei ik: ‘Ik heb zo veel duizend volt op uw handen’ en dat was natuurlijk geen volt met stroom, anders was hij dood geweest. En ik zei: ‘Nou zo voelt u het tussen uw vingers. Dat herinner ik me nog, toen kwam hij bij ons kijken.

IV Was het een vriendelijke man?

TdB Ja God, dat zijn die Duitsers he, altijd vriendelijke he.

01:03:01

[image: 05:00:11.00]

TdB Vriendelijk, dat wil zeggen, tot ze je slaan.. En correct he. Dat is het griezige ervan. En sentimenteel.

IV Griezige?

- TdB Omdat het niet, als het een laten we zeggen, een boef, als een monster eruit zag, dan was er een makkelijkere identificatie met een misdadiger, vind ik. Begrijp je wat ik bedoel of niet?
- IV U bedoelt ze zagen er goed uit?
- TdB Ja natuurlijk! En dat is nog, kijk maar naar de televisie, alle uitzendingen die je ziet uniformen dat is. Alleen dat ging op een manier waar op je nou niet bepaald pro-Duitser werd. Maar, ja, ze, het was toch, ik weet niet hoe ik het uit moet leggen, een beetje ambivalent.
- IV Sentimenteel?
- TdB Nou ik weet bijvoorbeeld zelf, nou kom ik op het volgende verhaal.

01:04:02

[image: 05:01:09.24]

- TdB Ik werd dus uit het kamp op 9 maart, werd ik dus op transport gesteld naar Duitsland. Mijn vader kende weer iemand in de bouwwereld (...?) Braul, die wel voor de Duitsers heeft gewerkt.
- IV We gaan even een bandje wisselen. Want u komt uit het kamp en dan gaan we nieuwe avonturen beleven.

01:04:24

[image: 05:01:31.10]

File 2

00:00:00

[image: 01:40:19.12]

00:00:40

[image: 06:00:31.11]

(Dhr de Booij houdt tekening vast)

- IV Wat is dit voor een tekening?
- TdB Dit is een tekening van het eerste hol, de (...?) Bosmeer noemde we die, en die hadden we gemaakt tijdens de tijd dat we al ondergedoken zaten als boerenknecht. En omdat we vermoeden dat het misschien toch wel eens mis zou kunnen gaan

00:01:01

[image: 06:00:51.15]

- TdB en onze status als boerenknecht ten einde zou moeten lopen, dus toen hebben we dat hol gemaakt. En deze tekening is gemaakt door mijn vader. En het laat zien dat we vier britsen hadden en een klein tafeltje met een klein kookstelletje, en een klein trappetje naar boven. En bedekt met mos, zodat je niet kon zien waar het hol

was. Tenminste, voor honden wel, maar niet. Het was belangrijk omdat altijd steeds te bedekken met mos.

IV Verwarming?

TdB Er was geen verwarming, nee, dat was in de zomer, dus we hadden geen verwarming nodig.

IV Licht?

TdB Licht nee dat was er niet, in dit hol was het donker, daar hadden we geen lichtval. Maar gelukkig hadden we platen.

00:02:00

[image: 06:01:47.19]

TdB En er was een jongen, (...?) Jopie, Jopie Verloop was mijn oude vriendje en die had veel oude platen, van Jazz en dat hebben we heel veel gedraaid. En je bracht je dag door met voor het eten zorgen en dan door het bos lopen, lezen en ja, niet veel. Het was een eentonig bestaan.

IV Grammofoonplaten? Was er stroom?

TdB Nee, opdraaien, (maakt draaibewegingen) zo'n opdraai ding had je vroeger. En dan 45, nee een 33 toeren platen natuurlijk.

IV Beschrijft u eens een gemiddelde dag zo?

TdB Nou ja, opstaan om een uur of acht negen en dan eerst zorgen voor je eten, een beetje lopen. Een belangrijk was natuurlijk, we wilden verhuizen,

00:03:02

[image: 06:02:47.13]

TdB Want het was te klein, want dat jongetje kwam erbij. Dus de eerste tijd herinner ik me niet zo veel meer, maar de tweede termijn zeg maar van 6 mei tot eind juni toen zijn we begonnen met het maken van een hol aan de andere kant van het hek. Dit was niet in het kroondomein. Maar het kroondomein van de koningin was even verder, en daar was een heel groot bos en daar hadden we ook de boswachter gevonden, die vond het goed. We hebben daar vijfhonderd bomen gekapt en een heel groot hol gegraven, maar dat heel diep uitgegraven en met lichtvallen. We hadden daar luiken en die konden we open doen en dan kwam het licht binnen. (Laat foto's zien) En daar heb ik hier een foto van, dat ik aan het scheppen ben om diep te maken en dan die balken en dan het dak gemaakt en nou ja, dat was ons dagelijks werk.

00:04:04

[image: 06:03:46.14]

TdB Dus eerst die bomen kappen en dan vervoeren en dan opzagen en nou ja, kortom, een hele constructie.

IV Die activiteiten 500 bomen een hoop getimmer is dat niet gevaarlijk?

TdB Dat was helemaal in het bos, daar kwam niemand verder, dat was een gebied waar de Duitsers nooit kwamen.

IV Kwam u wel eens uit het bos dan?

TdB Nee, wat het eerste hol was, dat was een beetje duinachtig landschap met een beetje boompjes, maar daar kwam helemaal niemand. Dat was een terra incognita voor de gewone mens. Het boeren terrein, daar kwam helemaal niks en Duitsers zeker niet.

IV En wie behalve de familie wisten van deze plek?

TdB Mijn ouders en die Dobbelman die daar vlakbij woonde.

00:05:04

[image: 06:04:44.18]

TdB Mijn ouders en de boer natuurlijk, Dobbelman, die woonde op ongeveer 500 meter met zijn grote huis en zijn boeren stallen. En de familie die dus bij de schaapskooi was, waar het eten werd neergezet, en daar kwamen we dan 's nachts naar toe. En ik weet wel, het was soms natuurlijk ook wel spannend. In een klein (...?) pondok huisje hadden twee actrices, hadden daar het huisje gehuurd. En dat was (...?) Liliana Saalborn, dat is de dochter van de oude acteur Saalborn, de beroemde (...?) Louis Saalborn, die was daar met een vriendin en toen hebben (...?) Ted Vinken en ik met die meisjes. Nee, niet verder dingen gedaan! Die waren nog niet zo stout als tegenwoordig.

00:06:00

[image: 06:05:38.03]

TdB Maar het was wel heel romantisch. En het was natuurlijk heel spannend, dat we daar gepakt zouden kunnen worden. Net als in (...?) 'Im Westen nichts neues' heb ik het ook wel eens gelezen dat ze dan stiekem gingen ze ergens naar toe en dat was een hele romantische tijd. En ook was heel belangrijk toen op een goed ogenblik (...?) Tolman, de herenboer, die werd opgepakt. Want die had waarschijnlijk, vermoedelijk een verzetsdaad gepleegd. Hij plaatste wel eens bommen, in zijn eentje deed hij dat, op de trein. Hij was een eenling, en die verdachten ze daarvan en die hebben ze opgepakt.

IV Die plaatste bommen op de trein?

TdB Ja, om de trein te laten te ontsporen.

IV Hoe weet u dat?

TdB Nou dat heeft hij wel eens verteld, maar of dat gelukt is weet ik niet.

IV Hij vertelde dat zelf aan u?

TdB Maar toen werd hij gepakt.

IV Hij zette een bom op de trein?

TdB Ja aan de rails geklikt, tenminste dat vertelde hij, of het gelukt is dat weet ik niet. Maar in ieder geval, toen zeiden ze, we gaan hem bevrijden.

00:07:08

[image: 06:06:43.23]

TdB Toen zijn we op een fietsje naar het ziekenhuis gegaan, hij was nogal gewond, ik weet niet hoe dat komt. Ja hij was gewond ja. Waardoor weet ik niet meer. En toen wouden we hem bevrijden en dat was natuurlijk heel spannend. We hadden wat kleren meegenomen. En toen kwamen we ergens in een café, nadat we in het

ziekenhuis waren geweest, want hij had gezegd: 'Ik kom wel vrij, jullie hoeven me niet te bevrijden, dat is veel te gevaarlijk voor jullie.'

IV U ging op het bezoek in het ziekenhuis?

TdB En toen waren we in een restaurant en daar waren ook Duitsers en daar ben ik piano gaan spelen en dat was natuurlijk super .... stom, want we hadden gepakt kunnen worden. Maar dat zijn zo van die uitpattingen, om dan nog eens eventjes iets, bravoure heet dat.

00:08:00

[image: 06:07:33.16]

TdB Dus daar heb ik piano zitten spelen terwijl die Duitsers, in een café in Apeldoorn. En toen gauw weer terug natuurlijk maar, dat zijn van die kleine uitpattingen geweest in die tijd.

IV Want de Duitsers hadden iets kunnen vragen over?

TdB Ja tuurlijk we hadden gearresteerd kunnen worden. Jonge jongens die daar komen. Het is goed afgelopen.

IV Want er liepen niet meer zo veel jonge jongens.

TdB Nee dat weet ik niet meer maar die episode herinner ik me nog heel goed.

IV Als u terugdenkt, was het een tijd van verveling?

TdB Nee, in tegendeel, die natuur! De brullende herten, 's nachts die je daar hoort, bronzende herten, midden in de natuur. Het was een fantastische tijd. Ja, geen verveling. Ik las het boek 'Gone with the Wind', nou dan ben je wel een tijdje bezig. Een romantische tijd.

00:09:01

[image: 06:08:32.10]

IV En u vader?

TdB Die kwam langs ja en die bezocht ons dan en mijn zusters en mijn ouders, en ook de ouders van (...?) Ted Vinken, die kwamen daar allemaal. En dat was natuurlijk wel gevaarlijk geweest ergens, maar ja. We waren erg naïef. We hadden helemaal niet gedacht dat we daar verraden zouden worden of zoiets.

IV Wat bracht uw vader mee?

TdB Van alles, platen, boeken, alles wat ik op het lijstje had gezet. Ik had hele lijstjes natuurlijk, dus dat werd goed verzorgd.

IV Had u ook gesprekken met hem, over de voortgang van de oorlog?

TdB Nee, dat geloof ik niet.

IV Vertelde hij verder hoe het in Nederland ging?

TdB Herinner ik me niet meer. Het leven daar, was een klein wereldje, je bent blij elkaar te zien en daar houd het dan op, denk ik hoor, denk ik.

IV Geen herinneringen aan gesprekken met de Joodse jongen van twaalf?

00:10:04

[image: 06:09:33.01]

TdB Nee, dat is gewoon het dagelijks leven, daar kan ik me niks meer van herinneren.

IV Ook niet wat zijn achternaam was?

TdB Nee. Ja Bullie, bullie.

- IV In de gevangenis van na de arrestatie. Werd u gelijk in een andere cel gezet met andere gevangenen?
- ITdB Nee in een ziekenboek. In Apeldoorn niet. In Apeldoorn heb ik een verschrikkelijke nachtmerrie gehad, toen werd ik daar twee dagen verhoord. Door Doppenberg die later is neergeschoten. Ze hadden mijn dagboeken gevonden. En in het dagboek stond dat wij ook gesprekken hadden met Joden, en dat die daar zaten. En daar zat ook broer van die goede pianist, hoe heet ie nou, dat ben ik vergeten.

00:11:02

[image: 06:10:28.05]

- TdB Dat was in ieder geval een broer van een pianist en nog een Joodse familie, nou ja , niet echt een familie, maar een man of drie vier, denk ik. Dat stond in dat dagboek en dan toen vroeg hij: 'Is dat waar en is dat niet waar'. Nou ja, het stond er, dus wat dan? En toen zag ik 's nachts, nadat ik dat verhoor had gehad, zag ik ze met honden weggaan en toen dacht ik: 'Nou worden ze gepakt, en dat heb ik op mijn geweten.' Dat was een nachtmerrie, en nog steeds eigenlijk. Dat is, dat raak je nooit meer kwijt. En dan zit je in zo'n cel en dan kan je niks meer doen. Ja het is natuurlijk dom om zo'n dagboek te maken, maar dat zijn allemaal dingen die je achteraf zegt. Ja. Naïef.

00:12:00

[image: 06:11:24.00]

- TdB Het was naïef, het was amateuristisch het was naïef, je komt uit een beschermd milieu. Je hebt niks anders meegemaakt dan dit, en ja langzamerhand rol je er dan in en word je geconfronteerd, ja eigenlijk, met de werkelijkheid.
- IV Kunt u beschrijven hoe ging zo'n verhoor?
- TdB Ja toch wel met slaan, en een draai om je oren. Door de Doppenberg, niet door die Duitsers, nee. De Duitsers ware correct in hun verhoor methode. Dat was: (...?) 'Thre Vater ist Marienofficier, hè'. Dus dat is dan wel de eer, om dan niet te slaan, maar wel brutaal ondervragen. Nou ja gewoon ondervragen, maar geen martelen. Maar Doppenberg dat herinner ik me nog wel dat was heel, heel direct en heel gemeen. Maar ja, niet traumatisch.

00:13:03

[image: 06:12:24.08]

- IV Op wat voor een manier gemeen?
- TdB Gewoon een draai om je oren en 'vertel nou eens de waarheid' dat weet je wel. Maar verder niet echt. Maar wel lang, dat was, nou verder niet te erg. Maar wel erg natuurlijk, dat 's nachts hoorde je die honden met al die kerels als die Nederlandse rechercheurs en die mensen zijn toen opgepakt.
- IV Het waren Nederlandse rechercheurs?
- TdB Ja. Alles wat je zag, behalve in de SD, was Nederlands.
- IV Heeft u gezien dat die Joodse gevangenen.
- TdB Nee ik heb ze niet zien terugkomen. Ik weet dat ze opgepakt zijn.
- IV Hoe weet u dat?

TdB Ik heb later gehoord dat die mensen zijn opgepakt, na de oorlog geloof ik, dat weet ik niet meer precies.

00:14:05

[image: 06:13:24.03]

TdB Maar ik weet wel dat ze opgepakt zijn. Dat weet ik niet meer precies. Misschien dat ik van de familie gehoord heb later. Toen ik terugkwam uit Duitsland.

IV Na het verhoor, kwam u dan alleen in een cel?

TdB Ja, in Apeldoorn was ik alleen in een cel. En in Arnhem moest ik eerst twintig uur nee eerst halve dag in de cel zitten alleen en toen ben ik verhoord door (...?) Bret, Breit heette hij geloof ik, dat was een Duitse SD, en toen ben ik afgevoerd naar een Nederlands huis van bewaring. En daar kwam ik in de ziekenboeg en daar was natuurlijk een heel elitair leventje van allemaal mensen, die heel cultureel waren.

00:15:01

[image: 06:14:18.03]

TdB En om politiek redenen gevangen waren.

IV Waarom kwam u in de ziekenboeg?

TdB Dat was speciaal voor, niet echt voor de normale gevangene, maar een uitzonderlijk iets bestemd voor de politieke gevangenen.

IV U was niet ziek?

TdB Nee ik was niet ziek, maar dat heette gewoon het ziekenzaaltje, dat was gewoon de benaming ervan. En daar was ook een schilder en die heeft een schilderij van me gemaakt dat ik nog heb, half afgemaakt en toen is hij weggevoerd. Hij zou het na de oorlog weer afmaken.

TdB (Pakt tekening) Dat heeft hij gemaakt in de cel. Boo heette hij. En daarna is hij op transport gesteld.

00:16:03

[image: 06:15:17.09]

TdB Hij zou het na de oorlog afmaken. Er was ook een journalist die heette (...?) Soepmulder. En een mijnheer (...?) Philipsen en een rechter, nou van alles. En toen kwamen later ook nog die twee jongens waar ik mee zat, die later gepakt zijn. Die waren ook weer verraden, door dezelfde die mij had verraden. Die kwamen ook bij mij in de cel, en die kwamen ook bij mijn in Amersfoort.

IV Zij waren opgepakt waar

TdB Ergens in Loenen. Bij een familie (...?) Boetselaar, Donselaar, een beeldhouwer.

IV Wat is er gebeurd met die familie Le Fevre

TdB Nou hij was een militair, een krijgsgevangene en zij was dus alleen.

00:17:10

[image: 06:16:21.12]

TdB En hij is na de oorlog teruggekomen, daar is verder niks mee gebeurd.

IV In de tweede gevangenis, was het daar akelig?

TdB Nee, behalve dan natuurlijk dat ik werd betrappt wegens het hebben van dat briefje, en toen kwam ik bij het normale regime en dat was dat je 's avonds werd opgesloten in een kooi, en dan mocht je dus niet als het waren, uit. Dat werd je in je slaapkooi. In de cel was een kooi waar je bed in was, er waren er vier, en daar werd je 's avonds in opgesloten.

00:18:00

[image: 06:17:09.12]

TdB En daar kwam je dan stiekem uit, met lepels. En dan gingen we stiekem met kleine kaarsjes die we gemaakt hadden van wat vet en wat veters, gingen we kaarten. Heb ik toch weer een goede tijd gehad. En ook daar heb ik weer mensen leren kennen die eigenlijk niet tot mijn groep behoorden. Nou gewoon mensen die leefden van zwarthandel, of diefstal of moord. Kortom, de normale gevangene. En dat was ook wel weer een ervaring.

IV De dagen in de gevangenis, waren die saai?

TdB Ja, dat kun je wel zeggen ja. Ja dat is natuurlijk, daar niet zo. Dit was niet zo saai.

IV Moest u werken?

TdB Nee, we waren vrijgesteld van werken.

IV Wat deed u dan de hele dag?

00:19:01

[image: 06:18:08.11]

TdB Nou met elkaar praten en lezen en van elkaar horen. Dat gaat gauw om hoor, zo'n dag, nee dat viel best mee.

IV Als mensen op transport gesteld werden, waarom was dat dan?

TdB Dat weet je niet, dat hoorde je niet. Ik hoorde wel, dat was vreselijk. Dat herinner ik me nog goed als een vreselijke toestand, dat beschrijf ik ook aan mijn ouders dat ik hoorde van Dobbelman dat ie neergeknald was, die boer, dat hoorde ik in de gevangenis.

IV Door wie?

TdB Door die Nederlandse SS-ers, als represailles voor de man die mij verhoord had. Dus tand om tand, oog om oog. Ook met drie kogels, ook in de buik, ook in de buik.

00:20:01

[image: 06:19:05.11]

IV Toen u eindelijk in kamp Amersfoort was, kwamen daar die bewakers van Ommen. Die hadden zich misdragen?

TdB Ja, die waren corruptie, of ze hadden teveel geslagen, kortom, zij hadden zich niet gehouden aan Duitse wetten. En dat vonden de Duitsers dat ze te ver waren gegaan. Nou met marteling van Nederlandse gevangenen, en ook met corruptie en met diefstal. Kortom, alles wat slecht was. En dat is het merkwaardige want wij hadden toch meer de schurft aan de Nederlandse bewakers, dan aan de Duitsers.

IV Waarom?

TdB Nou vanwege het feit de moraliteit, was beter bij de Duitsers dan bij de Nederlanders.

00:21:00

[image: 06:20:02.09]

IV Die bewakers u noemt dat even een snel rijtje, corruptie, marteling, heeft u iets specifieks?

TdB Nee, dat weet ik niet precies. Maar hadden die mensen gemarteld die bij ons in de ziekenboeg lagen.

IV Wat hadden die mensen dan?

TdB Nou ja gemarteld dat herinner ik me echt niet meer. Maar in ieder geval, duidelijk wonden, maar wat, dat weet ik niet meer. Maar het was weer: zo werd het je verteld. En of het waar is, dat kan ik niet verifiëren.

IV Door wie werd het verteld?

TdB Nou, door de gevangenen die daar lagen. Die zagen opeens dat die bewaarders daar binnen gebracht werden als gevangenen, van de Duitsers. En dat is natuurlijk ook weer een tactiek van de Duitsers om die bij elkaar te brengen, dat is natuurlijk mooi bedacht.

TdB Herinnert u zich letterlijk zo'n moment dat die mensen in bed lagen, beschrijf dat eens?

00:22:02

[image: 06:21:02.00]

TdB Die daar lagen die zaten te schelden op die kerels. Dat kan ik niet exact beschrijven, wat ik wel kan beschrijven. Ik zag dat de haat die was bij ons, nou heb je, de man zit nu gevangen. Dus dat je daar weer op toepast wat je zelf hebt meegemaakt, en dat is de spiraal van het geweld. En dat is zo oud als de weg van Rome. En dat heb ik zelf gezien en daar ga je later over nadenken. Het is allemaal maar hoe je het bekijkt, hoe je wordt geïndoctrineerd.

IV Waren er nogmaals u sprak maar 1 Joodse gevangene in Amersfoort?

TdB Ja.

IV Geen enkele andere Joodse gevangene.

TdB Die zullen er zeker geweest zijn, ja tuurlijk.

00:23:01

[image: 06:21:58.07]

TdB Maar ik heb er een, en die ken ik ook, ik heb hem later ook nog wel eens gezien op een reünie. Van Dam, ik weet niet meer zijn voornaam, heel leuk ventje. Heel leuk ventje, daar was ik goed bevriend mee.

IV Dat was de man die ook over de hanenbalken moest lopen.

TdB Ja dat was ook Van Dam.

IV Hoe reageerde de rest van de gevangenen daarop?

TdB Tja, het gebeurt, ik bedoel that's it.

IV De reden dat hij dat moest doen?

TdB Nou gewoon, pesterijen. De bewaarders hadden grapjes. Bijvoorbeeld dan stonden ze bij de ingang en vooral met een grote plas water en dan moest je door die plas water lopen en dan (...) 'loss, loss, loss' dan moest je uit je bed komen

en dan had je geen tijd om gewoon naar de appelplaats te gaan, dan stonden ze daar al te slaan.

00:24:00

[image: 06:22:55.04]

TdB Dus je kon niet gewoon op tijd naar die parkeerplaats, nee die appelplaats te gaan, nee ze stonden er al en dan gingen ze slaan

IV En wie is ze?

TdB Die bewakers

IV SS'ers,

TdB Die SS'ers en ook Nederlanders. De grootste boef was een Nederlandse SS-er, herinner ik me nog, ik zie hem nog voor me. Echt zo'n vent die er lekker op los slaat. Ik ontliet ze altijd he. Want als ik zag dat een oudere geslagen werd, dan sloop ik er tussen door, begrijp je. Dus ik heb, nou ik heb misschien een of twee keer een pak slaag gekregen, maar niet meer.

IV En degenen die wel geslagen werden?

TdB Ja nou goed, het zij zo. Ja.

IV Waren die er wel eens ernstig aan toe?

TdB Nee, nee, nou ik heb het niet gezien, laat ik het zo zeggen.

IV Maar het was een dagelijkse aangelegenheid?

TdB Ja, dat is dagelijks.

00:25:01

[image: 06:23:53.18]

TdB Het moment dat je even niet snel was, dan is het meteen klappen. Een onderdeel van het leven.

IV Hoe was die verhouding tussen Nederlandse SS'ers en Duitsers?

TdB Weet ik niet, weet ik niet.

IV Heeft u een aantal?

TdB Geen idee.

Ja had Westerveld, Hobbelen, Westerveld was een Nederlander, (...?) en dan Braam en Kotälla natuurlijk, Berg (Noemt namen bewakers en SS-ers.) Zijn allemaal vage herinneringen natuurlijk, nee ze zijn niet echt vaag nee.

IV Wat herinnert u zich nog meer van Kotälla?

TdB Ja het mannetje had eh. Het klinkt gek, maar bewondering had ik niet voor hem, maar ik weet niet, er was iets in hem, wat koddig was.

00:26:01

[image: 06:24:51.01]

TdB Zijn manier waarop hij driftig daar heen liep en dan trapte en zo. Ik had geen haatgevoelens naar hem, ik weet niet waarom, heel vreemd.

IV Wel tegen anderen?

TdB Ja tegen de lafheid en ook tegen het slaan. Hij zou nooit, tenminste dat heb ik nooit gezien, terwijl je er nog uit moet gaan, geen kans geven. Begrijp je. Ja als je iets fout doet, ja dan krijg je op zijn manier straf, die kan onrechtvaardig zijn. Maar ik heb, ik heb in het boek gelezen dat hij schandalige dingen heeft gedaan,

dus ik wil hem helemaal niet vrijpleiten, maar dat is wat ik heb ervaren van de man.

IV U zag het niet. Wat voor dingen zou hij dan gedaan hebben?

TdB Nou dat heeft in boekjes gestaan. Ik heb gelezen dat hij appellen heeft gedaan en daar heeft hij mensen gemarteld. Dat heb ik gelezen, daar ben ik niet zelf bij geweest.

00:27:03

[image: 06:25:50.20]

IV Hoogbezoek

TdB Het was allemaal spik en span hè. Oh og even terug naar Aerdenhout in 1940. De Duitsers die bezetten dat en toen had ik dus een gesprek met een wacht, een Duitser en die vertelde me dan hoe het was in Duitsland met werkeloosheid en wat hij allemaal voor hen gedaan had. En dat vertelde ik dan weer aan mijn ouders, nou dat was natuurlijk in het verkeerde keelgat, want dan was ik weer beïnvloed. Maar het was toch weer een ander verhaal dan ik thuis hoorde, en wat ik van die soldaat hoorde. Dat was gewoon een Wehrmacht, die voor zijn dienstdtijd moest opkomen. Dus dan hadden ze een prachtige (zingt) Heil lie Heil lo, Heil la pam pam,

00:28:05

[image: 06:26:50.17]

TdB dan liepen ze door die straten, dat vonden we prachtig,

IV Prachtig?

TdB muzikaal. Mijn vrouw woonde daar vlakbij, en die heeft dat ook, die herinnering.

IV Er gebeurde eindelijk eens wat?

TdB Ja misschien. Maar, ik bedoel ik romantiseer het natuurlijk, maar dat zijn toch herinneringen die je bij blijven. En eigenlijk het, de rode draad die door mijn verhaal loopt, dat ik hoop, en tot de dag van vandaag. Is dat in feite degenen die tot mijn eigen groep hoorden, dus de Nederlanders, dat ik daar de meeste kritiek op heb.

IV Vanwege?

TdB Nou wat ik net beschreven heb allemaal en ook de wijze waarop wij hebben mee gewerkt met de Duitsers.

00:29:03

[image: 06:27:45.14]

TdB Ik bedoel de minister van staat, de heer Colijn die schrijft: 'we moeten maar met Duitsland samen gaan en niet meer met Frankrijk en Engeland, want die gaat de oorlog winnen' juni 1940. Dat is niet niks. En dan het driemanschap (...?) De Quaay, Linhorst Scholman en die andere naam ben ik vergeten. We moeten met de Duitsers samenwerken. Er waren opera's en daar waren ook allemaal Duitsers, het ging gewoon door. Daar ben ik bij geweest.

IV Heeft dat uw kijk op de samenleving veranderd?

TdB Ja. Dat heeft me tot op vandaag ja. Dat is een heel verhaal, dat gaat buiten de context. Maar in ieder geval van onze elite, en ook uit bij latere studie.

00:30:00

[image: 06:28:40.18]

TdB Wat wij hebben toen in 1919, hebben wij aan Krupp Houwitsers gevraagd om te laten maken een klein pantservoertuig voor Indonesië, Nederlands- Indië, en dat was tegen het verdrag van Compier, 1918. In 1919 hebben wij dus Krupp de eerste orders gegeven, kijk zulke dingen zitten bij mij wel hoog.

IV Gezondigd tegen de boycot?

TdB Ja. Maar ook, kortom wij waren voor de oorlog pro-Duits. IG Farben, alle grote bedrijven, denk eens in de SHV de Steenkolen Handels Vereniging, het achterland, dat was allemaal Duits. De elite. En ook dat is bij (...?) . Von Staufenberg heb ik gisteren die reportage weer gezien, het allemaal Von, Von dit Von dat.

00:31:00

[image: 06:29:38.11]

TdB En die hebben allemaal Krupp weer gesteund. En Krupp is groot geworden en toen hadden ze iemand nodig en dat was Hitler.

IV U bedoelt de bovenkant van de samenleving?

TdB Ja, de elite en toen hebben ze natuurlijk de SA afgemaakt, de lange messen, want dat was de arbeiderspartij. En toen heeft de SS, de elite , de Junkers, de Vons, die hebben toen als het ware Hitler naar voren gehaald, en die hebben ze gestuwd. En toen Hitler niet meer luisterde en met amfetamine en dergelijke een beetje raar werd in 1943 – 44, toen ging het mis, toen dachten ze nu moeten we hem proberen af te maken. En dat waren ook weer de Von.

IV De mensen die werden afgevoerd, waar op eens niks meer van hoorde,

00:32:02

[image: 06:30:38.04]

IV die waren verdwenen in de oorlog, waar waren die naar toe volgens u?

TdB Nou nee er waren ook veel mensen die geschreven hebben, veel mensen die gingen terug naar huis, sommigen werden ook afgevoerd naar Duitsland, het ging zo. Maar mijn vader is ook een keer opgepakt geweest, die zat in St Michielsgestel en daar zaten de betere mensen. Dat wil zeggen, betere tussen aanhalingstekens, maar in ieder geval de elite, de intellectuele, die werden weer beter behandeld.

IV Die zaten daar gevangen?

TdB Kortom ook weer beter behandeld hè. Dus de klasse maatschappij die dus in heel Europa was, in Frankrijk in Nederland, van de elite. En die heeft dus het goed gehad.

00:33:02

[image: 06:31:35.23]

IV Ik kijk steeds maar naar die tekening, pak die nog eens. Waar is die schilder naar toe gegaan?

TdB Geen idee.

IV   Nooit iets van gehoord?
TdB   Nee, dat zijn zulke vluchtige contacten ik bedoel
IV   Waarom zat hij daar?
TdB   Geen idee.
(break)
TdB   Ik bleef in kamp Amersfoort tot 9 maart 1944.
IV   En toen?
TdB   Toen ben ik op transport gesteld naar de grens naar Venlo.

00:34:01

[image: 06:32:31.23]

TdB   Om daarna in Duitsland in Gelsenkirchen te werk gesteld te worden in een fabriek. Maar mijn vader had kennis me een aannemer mijnheer Brohl en die werkte ook voor de Duitsers. In feite is hij ook na de oorlog veroordeeld wegens collaboratie met de Duitsers. Maar ja, mijn vader[dacht]ik kan misschien mijn zoon een werknemer laten worden van deze mijnheer Brohl. En zo gezegd zo gedaan toen stond mijn vader bij de grens. En daar stond ook mijnheer Brohl. Dat zie je ook nog wel eens op wegen, nu nog. Brohl BV, ik weet niet of je dat wel eens ziet. Dat zijn grote bouwers. Maar hij is al lang dood natuurlijk. Maar dat was de baas en die zei toen tegen een SS-er. Een hoge SS-er die het transport begeleidde:

00:35:06

[image: 06:33:34.05]

TdB   “Ik wil Häftling 3720 hebben, want die kan meteen werken bij deze man, die heeft in Duitsland een bedrijf”. Dus ik werd uit de trein gehaald in Venlo. En toen moest mijnheer Brohl mij over de grens naar (...?) Gelderen brengen en Gelderen dat was de plaats waar hij zijn bedrijf had. Maar hij had helemaal geen werk voor me, maar hij kon wel mij tewerk stellen bij een boer. En daar zat ik toen als boerenknecht, maar met de papieren van mijnheer Brohl.
IV   Vond die SS-er dat zo maar goed?
TdB   Ja omdat die Brohl een papier kon laten zien dat hij een bedrijf had in Duitsland, en wij helpen Duitsland en we doen, bouwactiviteiten en daar werd ik dan werknemer,

00:36:01

[image: 06:34:27.02]

TdB   en dus of ik nou in een fabriek in Duitsland of bij die man tewerkgesteld werd, dat vond die SS-er prima.
IV   En daar mocht die SS-er over oordelen?
TdB   Ja. Daar heb je het weer, daar is die elite weer. Daar heb je weer hoe er gepraat wordt, en hoe het gebracht wordt, en dat ging weer goed.
IV   Soms is het wel makkelijk om bij de elite te horen.
TdB   Ja precies. En op dat ogenblik kwam ik daar als boerenknecht en daar zat ik met een Russin en we willen natuurlijk graag alles kapot maken. Dus de aardappelen haalden we uit de grond stiekem en de varkens die zwanger waren, die traptten we

- in hun buik, om maar geen productiviteit aan die boer te kunnen leveren, stiekem natuurlijk, als verzet.
- IV U trapte als stiekem verzet.
- TdB Ja tegen buik van een varken, dat er dus geen kinderen zou krijgen
- 00:37:04
- [image: 06:35:27.20]
- TdB En ook aardappels deden we stiekem, kapot maken. Kortom verzet tegen het werk wat we deden. Stiekem natuurlijk uiteraard, want dat moest de boer niet weten. Samen met een Russin die daar ook zat.
- IV Russin?
- TdB Russische vrouw.
- TdB Op dat ogenblik mocht ik naar Nederland voor vakantie met papieren met de heer Brohl.
- IV Op vakantie?
- TdB Van 1 mei tot 16 mei, ik mocht twee weken naar Duitsland, eh Nederland. Voor een vakantie dat mochten die werknemers daar ook, die waren te werk gesteld maar die mochten naar Nederland.
- En toen ben ik met valse papieren op mijn fietsje gestapt van Gelderen naar Venlo. En toen kwam ik bij de post, waar de douane was,

- 00:38:01
- [image: 06:36:22.17]
- TdB maar net op dat ogenblik kwamen net twee SD-ers. En toen dacht ik nou ben ik de sigaar.
- IV Want?
- TdB Want die zien dat mijn papieren vervalst zijn. Dat dacht ik. En toen zeiden ze:(...?) "Was gehen Sie machen?". En toen zei ik: "Ich gehen nach mein Braut, meine Braut hat 1000 wochen." Tausend Wochen? Dat is 17 jaar namelijk, en er was een vriendinnetje van me en die was jarig, 7 april of 7 mei. En dat was een leugen natuurlijk. Maar wat gebeurt er dan? De sentimentaliteit en de romantiek bij de Duitser, die vonden dat een pracht opmerking. "Seine Braut had 1000 wochen!" Dus dat ging erin als koek. Dus dat was weinig controleren en ik kon door op mijn fiets. Ook weer een teken van, die ambivalentie van de Duitsers. De tragiek natuurlijk van wat ze gedaan hebben in de oorlog,

- 00:39:04
- [image: 06:37:22.13]
- TdB en tegelijkertijd deze dingetjes. Dat is niet met elkaar te rijmen, maar dat is wel zo.
- IV U reisde met valse papieren van Brohl?
- TdB Ja, ik was geen werknemer en dat heeft hij vervalst met een andere naam enzo.
- IV Waar liet hij dat doen?
- TdB Het bedrijf wat hij had en daar heeft mij teruggestuurd met valse papieren, maar die werden niet gecontroleerd. Omdat ik had gezegd 'Meine Braut had 1000

wochen.' Nou toen ben ik in Nederland gekomen. Toen ben ik, eerst gewerkt voor Shell heb ik nog gewerkt.

00:40:01

[image: 06:38:18.03]

IV U was op vakantie in Nederland?

TdB Ja toen ben ik daar gebleven, ondergedoken bij mijn ouders. Toen heb ik nog gewerkt bij Shell aan de andere kant van het IJ.

IV Niemand kwam u zoeken?

TdB Nee, ze dachten dat ik in Duitsland was. Ik ben uitgeschreven, dus hoe weten ze nou dat ik in Nederland zat?

IV U woonde weer gewoon thuis bij u ouders dus?

TdB Ja bij mijn ouders. En toen kwam dus, 6 de bekende 6 september, Dolle Dinsdag.

IV Wat gebeurde er op die dolle dinsdag?

TdB Dat wij dus bevrijd zouden worden, de Duitsers werden verslagen bij Nijmegen. Maar toen was er net toevallig een pantserdivisie bij Nijmegen en die heeft gezorgd dat het een brug te ver werd. En toen werd het noord Nederland. Werd Hongerwinter.

00:41:00

[image: 06:39:14.18]

TdB Maar wij woonden weer in Aerdenhout en was het weer een kleine elite die het wat beter had. Dan was er weer een zwarthandelaar en dan werd er wat gerotzooid. We hadden het wel slecht natuurlijk, suikerbieten en bollen eten en houtjes hakken, maar het was niet echt slecht voor ons in die oorlog. Ik maakte blaadjes met berichtjes uit Engeland stiekem, verzond ik en ik werd dus lid van de ondergrondse. En ik werd dus adjudant van de commandant van de groep in Aerdenhout (...?) Jong Schouwenburg. En toen ben ik bijna neergeknald want toen had ik wapens bij me om te vervoeren naar Bloemendaal en toen kwam ik langs een post en toen riep hij "(...?) Wehr Dahr?" En toen ben ik met mijn fietsje door gefietst en toen heeft hij geschoten. Het ging over mijn hoofd heen, dus ik ben ontsnapt.

00:42:03

[image: 06:40:15.08]

IV Waar kwamen die wapens vandaan?

TdB Die hadden we onderling, we oefende ook met handgranaten gewoon de ondergrondse enzo.

IV Waar werd geoefend?

TdB In de Duinen bij Aerdenhout. Hadden we op een keer, hadden we een kaart en daar hadden we op geschoten en daar zat een klein gaatje in en toen werd gearresteerd want toen waren er twee mensen, er was net een bom ontploft, ook vanuit de groep van Bloemendaal, en toe werd ik aangehouden en toen zeiden ze: "(...?) "Diese Man muss sofort hinlegen". Want ik had zo'n kaart. Dus toen zei hij "Wat is dat dan", want daar zat zo'n gaatje, een kogelgat. En toen zei ik "(...?) "

Das hat die Katze rein gekratzt". En toen heb ik gezegd: "Mijn moeder heeft tbc, tuberculose", enfin een mooi verhaaltje, en toen ben ik weer losgelaten. Ja dat zijn van die engeltjes die op je hoofd liggen.

00:43:00

[image: 06:41:09.18]

TdB Nou zo zijn we die Hongerwinter doorgekomen. En van de ondergrondse zijn we naar de Binnenlandse Strijdkrachten gekomen. En toen moesten we ineens iedereen oppakken die fout was geweest in Aerdenhout, tantes en vriendjes. En een eigen professor.

IV Nog even, daar komen we juist op: niet alle Nederlanders zaten in het verzet?

TdB Heel, heel, heel, heel, heel, heel, heel, heel weinig. Ik geloof dat er in totaal 250.000 mensen in het verzet zijn geweest.

IV Merkte u

TdB In Aerdenhout ook, niemand wilde wat doen. Heel mooi voorbeeld ik kwam bij iemand, ik zal geen naam noemen, een vriend van mijn vader, ik word die jongen (onverstaanbaar) die had ik in het kamp ontdekt, of was ik vriendjes mee geworden dat was (...?) Toon Koemaat, die woonde in Amsterdam West, en dat was een communist.

00:44:03

[image: 06:42:10.02]

TdB En daar wilde ik eten voor hebben en daar wilde ik geld voor hebben. Dan kwam ik langs de elite omdat op te halen. "Ach zegt ie, je bent twintig, dan ben je nog rood, als je veertig bent, dan wordt je wel weer zwart". Dat herinner ik me nog. Dus dat werd, ja, voor een arbeider in Amsterdam, een communist, geld op halen, nee dat doe je niet, maar ja, omdat jij het bent.

IV Want Aerdenhout was een club van elitemensen?

TdB Dus dat wil zeggen dat is het (...?) Bar complex. Dat is bij fietswedstrijden, dan zegt mijn vrouw: "Dat is weer het Bar complex". Dat is mijn club die altijd aan fietsen deed, wedstrijden altijd onderling grapjes. Maar die hadden de oorlog niet meegemaakt. Tenminste niet in een concentratiekamp, die hadden die confrontatie niet gehad. En die leefden gewoon gezellig en dat was een klein,

00:45:03

[image: 06:43:07.08]

TdB ze hadden het niet geweldig, soms moest er iemand uit zijn huis. Dan werd er een huis gevorderd, en dan kwam iedereen met zijn allen helpen met verhuizen, dat ging allemaal zeer gemoedelijk, dat was een heel klein groepje. En dan met D-Day, dat herinner ik me nog als de dag van gisteren. Dat op 6 juni, toen was een feest aan de gang en het regende en ik ging naar buiten en ik dacht: "Jongens waar zijn jullie mee bezig, met feesten, nu. Je mag wel feesten, maar we zijn nog niet bevrijd en er gebeuren daar dingen die een heleboel slachtoffers kosten en dan ga je daar feesten." Kortom er was daar een heleboel agressie ten opzichte van de groep die...als ik er nu op terug kijk, dan kan ik er geen kritiek op hebben, want als ik niet opgepakt was geweest, en ik had dat niet meegemaakt, dan was ik

misschien net zo geweest. Maar het is als het waren dat gevoel van ‘jullie hebben helemaal niks meegemaakt en jullie gaan gewoon maar door terwijl de hele rest van de wereld... he.

00:46:05

[image: 06:44:07.12]

IV Bij de BS bij de bevrijding moest u mensen oppakken die gecollaboreerd waren, waren dat er veel?

TdB Ja, dat waren er veel. We moesten ze dan oppakken en kwam op een goed ogenblik dan mijn eigen professor. Professor (...?) Gerd een Duitser. En een tante van me en een buurman, en een uitgever, kortom velen mensen die ik kenden, die moest ik dan bewaken.

IV Wat hadden die dan gedaan?

TdB Nou die waren dan met Duitsers contact gehad, Duitse officieren hadden bij hen geslapen. En (...?) E.Boom dat was een uitgeverij die had doorgewerkt, die had als uitgeverij voor de Duitsers gewerkt. Dus gecollaboreerd. En dan was op goed ogenblik was dan een huis dat heel zwaar bewaakt was of hoog stond op de lijst van arrestaties.

00:47:03

[image: 06:45:03.04]

TdB En dan hadden we een heel plan. Twee gingen naar de voordeur en ik ging, moest naar de tuin. En daar zat iemand en die zat de krant te lezen en ik zei: “Handen omhoog” (maakt gebaar van een geweer op iemand richten met twee handen). En dat was Menten, de bekende Menten. Menten de man die, je weet wel, de schilderijen. De beroemde Menten. Die later die schilderijen heeft verkocht en die is. Die is later veroordeeld wegens collaboratie in Polen, die echt mensen heeft afgemaakt. Echt een top crimineel geweest in de Duitse tijd, echt een oorlogsmisdadiger. En die zat daar in de tuin en ik zei: “Handen omhoog”. En dat deed ie niet en toen had ik een geweer met een kogel en die schoot ik toen bij zijn oor af, en toen hebben we hem meegenomen. En toen hebben we hem weggebracht naar een Marine hospitaal en daar is hij gevangen gezet

00:48:01

[image: 06:45:58.00]

TdB en wij hebben dat huis bewaakt en na vier dagen werden we daar vanaf gehaald. En toen is er een groep van Velsen gekomen, want die groep van Velsen die had , die wist de geheime bergplaats van Mijnheer Menten, waar een heleboel schilderijen en juwelen en effecten in zaten. Die hadden een geheime bergplaats voor hem gemaakt in de oorlog.

IV Voor hem?

TdB Voor hem ja. Via een makelaar. En dat timmermannetje wist waar die schuilplaats was, en die was bij die verzetsgroep in Velsen. En toen werden wij daar vanaf gehaald door de verzetsgroep van Velsen en toen hebben zij daar alles geklauwd. En dat had Menten altijd als wisselgeld om daarmee zich vrij te waren, want de

ondergrondse, de BS hadden hem alles afgestolen, dat is ook later uit gekomen, dat was een hele rel.

IV Die jongens zijn verstopplaats leeggehaald?

TdB Ja.

00:49:00

[image: 06:46:55.01]

TdB Want ik ben later nog voor de rechter-commissaris geweest (...?) bij een onderzoek. Die zei heeft u iets gestolen? Ik zei: "Ja, een vlaatje (?)". "Nee", zegt die, "natuurlijk niet, effecten en diamanten." Ja. En toen heeft Max Waai (...?) in de jaren zeventig een catalogus uitgegeven van alle schilderijen van Menten en toen is mijnheer Knoop (...?) , de journalist, erachter gekomen, die hebben toen gezien dat is die oplichter dat is die misdadiger en toen is hij alsnog opgepakt.

IV Hoe weet u dat die mensen die schuilplaats leeggemaakt hebben?

TdB Dat weet ik zeker omdat wij hem niet gevonden hebben en het is ontvreemd, dat is vastgesteld.

IV Hoe weet u dat zij het gedaan hebben?

TdB Nou, wel heel gek als je na vier dagen ervan af gehaald wordt, en deze groep komt daar. Aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid. En ik geloof dat het uit het rapport ook gebleken is. Maar het was zijn wisselgeld.

IV U had de schuilplaats nog niet gezien?

TdB Nee, niet gevonden.

IV Wel gezocht?

TdB (Lacht) Natuurlijk, we hebben overal gekeken, natuurlijk.

00:50:01

[image: 06:47:53.21]

IV Want u wist dat er iets verstoep was?

TdB Nee, maar ja, Menten, ja. Je gaat overal kijken natuurlijk. Maar ik was dus de eerste die Menten oppakte, dat is wel een mooi wapenfeit. Nou ja, wapenfeit.

IV De oorlog heeft u veranderd zei u?

TdB Ja. En wel doordat ik dus, ehm, vooral, eigenlijk, waar het is zich heeft toegespitst. Ik ben gaan studeren, ik ben afgestudeerd, ik heb expedities gedaan naar de Andes, naar de Himalaya. En ik was nog al een braaf jongetje en ik was toen nogal beroemd als bergklimmer en ik heb toen ook de ridder orde van Oranje Nassau gekregen, vanwege het beklimmen van die bergen samen met wetenschappelijk onderzoek. Met professor (naam niet verstaanbaar Hege ?). En ik heb bergen beklommen met een Frans gids, kortom dat was, nou ja, beroemde Nederlander.

00:51:04

[image: 06:48:54.09]

TdB En toen op een goed ogenblik kwam die Biafra tijd. Nee, ik werd toen, ik kreeg een positie in 1966 om hoogleraar te worden in (...?) Loy, en ik was toen al een beetje rebels aan het worden in 1965 want ik had studenten onder me gekregen die hadden gezegd: "Jij bent een patriarchale onderwijzer. Wij zijn met een

nieuwe revolutie bezig.” Ik zeg: “Wat dan?” “Van Mick Jagger en The Beatles”. Ik zeg: “Wat is dat?” “Ja, dat is een nieuwe tijd.” Ik zeg: “Daar weet ik niks van, vertel me dan.” Nou op een goed ogenblik hebben ze mij dus ontgroend en toen ben ik (...?) ‘Plus royaliste que le roi’ geworden en dat ik dat dus als het ware heb overgenomen en toen ook nogal rebels ben geworden tegen over de universiteit. En toen heb ik ook een brief geschreven dat ik niet meer loyaal kon zijn met het patriarchale onderwijs. En toen hebben ze gezegd, toen kreeg de mogelijkheid om naar Amerika te gaan,

00:52:02

[image: 06:49:50.04]

TdB en toen zeiden ze: “Ga jij maar lekker naar Amerika, dan zijn we jou kwijt voor een jaar.” Nou daar heb ik weer ontmoet, de mensen die uit Berkley kwamen die hadden gedemonstreerd tegen Vietnam, dus de grote Vietnam acties, 1964, die waren toen gestuurd naar Illinois, in Mid West, die ontmoette ik daar. Dus toen kwam ik in contact weer met de linkse beweging in Amerika. Dus toen kon ik meedoen met de demonstratie van Luther King, heb ik meegelopen in Chicago. En ook met Stokeley Carlmichael en met hele bussen naar New York gegaan. Daar hebben we een grote demonstratie gehad en toen zei Stokeley Carlmichael, dat is een linkse neger die zei: “America is like technicolor. We killed the red, we use the black to kill the yellow.” Dat was natuurlijk.

00:53:00

[image: 06:50:45.13]

TdB Maar dan werden we door de Vietnam veteranen met eieren en tomaten bekogeld, dat was dus de tegenstelling. Toen ben ik dus in contact gekomen ook met Hells Angels, met links groeperingen. En toen had ik dus een afscheidsfeest en dan had ik, met al die progressieve mensen, kwam er dan opeens een Hell’s Angel binnen en dan zei ik: “Nou jongens kom binnen” en dat was een groot feest. Dus toen kwam ik terug, toen was ik dus niet bepaald een net mannetje geworden. En toen kwam 1968 met de demonstraties in Mexico heb ik meegelopen. En op een goed moment zag ik dus de (...?) Biafra oorlog van Shell. En ik leidde dus de studenten op die voor 99% naar Shell gingen

IV Geologie

TdB Geologie. En toen zei ik: “Tja wat is dit nou, Shell heeft daar alles te zeggen in die burgeroorlog, die heeft dit ontketend, en de hongersnood in Biafra. En die oorlog, waar een heleboel mensen afgeslacht zijn. En toen heb ik gezegd, ik neem.

00:54:00

[image: 06:51:42.18]

TdB Toen heb ik Luns aangeklaagd(...?) , vanwege dat hij leugens heeft verteld aan de kamer, wat ook gebleken is. Maar dat lukte niet, en toen heb ik de koningin gevraagd omdat te laten doen, dat ging ook niet. Toen heb ik gezegd ik wil geen. Ik heb een kamer bezet, voor de Maagdenhuis bezetting, 28 april 1969. En toen heb ik gezegd: “Ik wil geopolitiek onderwijzen”. Namelijk Geologie en Politiek

en dat noemde ik Geopolitiek. Nou dat was een hele scheldnaam, dat mocht helemaal niet, want je gaat niet de alfa en de bèta wetenschappen samen doen. Want ik zeg als je alfa en bèta niet samen doet, dan krijg je gamma straling. Maar je moet gamma in een gunstige zin, zoals vroeger, niet gespecialiseerd. Toen heb ik dus een kamer bezet en toen heb ik gezegd het geopolitieke onderwijs. En dat werd niet in dank afgenomen en toen met mijn studenten hoorden we ineens dat Tilburg was bezet, zijn we daar naartoe gegaan, hebben we daar een kamer bezet.

00:55:01

[image: 06:52:41.19]

TdB Toen werd Tilburg opgeheven, de studenten zagen het niet meer zitten, toen werd ineens het Maagdenhuis gezet, toen zijn we naar het Maagdenhuis gegaan, met mijn studenten, hebben we daar een kamer bezet 310. (...) Ton Rechten vond dat niet zo leuk natuurlijk want die was de Marxistische leider en wij waren niet Marxistisch en ook niet kapitalistisch, wij waren gewoon analytisch, om te laten zien dat de ongelijke verdeling van delfstoffen op deze aarde geeft politiek, sociale, economische consequenties die al sinds Alexander de Grote plaatsvinden. En dat noemde ik geopolitiek en dat was een vloek in de ogen van Shell en dus ook in de ogen van de vakgroep. Die zegt, dat mag je niet. Dus je moet of loyaal zijn aan ons, of we ontslaan je. Toen zei ik ok, ontsla me maar. Toen werd ik bij Samkalden geroepen, de curator, de burgermeester van Amsterdam, toen zegt hij, "Ik moet u ontslaan". Toen zei ik: "Maar dan wel oneervol, want ik weiger werk.

00:56:03

[image: 06:53:40.22]

TdB En als je werk weigert, dan kan je niet eervol ontslaan". Maar toen zei hij "ja, en dit en dat" Nou ja, en toen ben ik eervol ontslagen. Toen zei ik: "Nou dan zal ik de overheidsgelden die ik krijg gebruiken om.." Mijn eindrede was geweest dat een instituut als de universiteit leidt tot de absolute ondergang van onze samenleving. En ik zei: "daar zal ik dan mijn bijdrage aan leveren.

IV Is dat gelukt?

TdB Nee. Maar ik heb wel hoop dat bepaalde dingen een bewustwording zijn geweest. Toen op dat moment ben ik geradicaliseerd. Toen heb ik 500 gulden boete gekregen, toen zei ik: "Nou daar ga ik voor zitten" en toen heb ik daar een woonwagenbewoner ontmoet en daar zat ik in de cel naast.

00:57:01

[image: 06:54:36.10]

TdB En die heeft me een heleboel dingen geleerd over het leven. Bijvoorbeeld dat je beter zonder een horloge kan leven, want dan ben je altijd op tijd. De vogeltjes, de zon en de sterren kijken en niet naar het geschrift. En daar werd ik natuurlijk ontgroend als gevangene, als elite jongentje tussen de gewone gevangene. En dan zei ik wel eens: "dat is een goede bewaarder". En dan zeiden ze: "De Booi, luister, er zijn twee bewaarders, goede en slechten, nee, slechten en hele slechten." (lacht) Dus dat werd je meteen al duidelijk gemaakt. Wat natuurlijk ook een feit is want, ja, die staan aan de andere kant van de lijn. Toen heb ik een

werkstaking georganiseerd en toen ben ik met een bootje overgegaan, enfin allemaal toestanden. En toen werd op een goed ogenblik, dat herinner ik met nog, dat van hoog af werden grote zakken met wasknijpers naar beneden geflikkerd. Nou dat hoor je dan, dat is een geweldig geluid. Nou ik weigerde werk, dus werd ik in een isoleercel gezet.

00:58:00

[image: 06:55:33.09]

TdB En toen op een goed ogenblik ging ik weg en toen zei de directeur: "Mijnheer De Booi, zolang ik hier directeur ben komt u nooit meer in de gevangenis." Nou toen ben ik een paar keer, wilde ik een bezoek brengen aan een vriendje van me, maar ik werd er meteen uitgedragen, want ik mocht er nooit meer in. (lacht) Dus ik moest al mijn boetes in andere gevangenissen uitzitten!

IV Wat voor boetes ging u uitzitten?

TdB Over, dingen, acties en pamfletten, een bord van de VVD hebben we gestolen, allemaal stoute dingen. En ik heb hier bijvoorbeeld in Baarn voor een woonwagenkamp, 1974, ze geen sanitair. En ik had die woonwagenbewoner leren kennen. 1974, geen sanitair. Terwijl op paleis Soestdijk hebben ze ik weet niet hoeveel. En toen heb ik gezegd: "Hier moet sanitair komen". En toen heb ik poep opgeraapt van het kamp en dat heb ik plastic zakjes gedaan en dat hebben we in het gemeentehuis gegooit, en toen kwam er net een bruid naar beneden.

00:59:01

[image: 06:56:32.13]

TdB En toen na zes maanden was er een prachtig sanitair. En toen ben ik verder gegaan met radicalisering, zelf in de Rode Jeugd, en dat was gewelddadig, dat wil zeggen, de instelling was gewelddadig. Maar toen kwam het moment van Baader Meinhoff en toen zag ik ineens, toen merkte ik, dat ik een elite was en dat ik dus niet het volk achter me had. En als je natuurlijk een verzetsbeweging hebt, dan moet je zorgen dat je het volk achter je hebt en niet een speerpunt bent van een elite die een ander elite gaat vervangen. En dat is ook wat bij Beider Meinhoff heeft ingezien en daarom ook zelfmoord heeft gepleegd, is mijn mening. Ik weet niet of dat zo is, maar dat denk ik.

IV Want je krijgt alleen de massa achter je als je de Tros op richt?

01:00:00

[image: 06:57:28.14]

TdB Dat was dus voor mij, het moment dat ik zag: ik zit op een tak en ik zaag die tak door en dat heeft helemaal geen enkele zin. Dus dat was een afgang. En daarbij kwam nog een belangrijk verhaal een omkeer punt. Je hebt zo een paar van die omkeerpunten in je leven, die (...?) 'Omwertung alle werten ist, he.' Toen kwam ik uit de gevangenis na vijftig dagen in 1971 en ik voelde me flink 50 dagen gezeten he. En daar zit een man, heel zielig, en die zei: "Wil je mijn vrouw zeggen dat ik vannacht zelfmoord heb gepleegd, maar dat het niet gelukt is?" Nou

ik ga naar de Sterrenstraat achter het (...?) Holje?? hotel in Utrecht, dat is een hele arme buurt, en ik kom bij die vrouw en daar zitten twee invalide kinderen.

01:01:02

[image: 06:58:28.01]

TdB En toen zegt die vrouw, die zegt: "God, jammer dat ie niet dood is gegaan." Want hij had een vriendin en dan moest die vriendin in aanwezigheid van die vriendin met die twee invalide kinderen van twaalf en dertien moesten hem pijpen en dan moesten ze het zaad doorslikken. "En dan kwamen ze bij mij", zei die vrouw en dat vonden ze zo'n nare smaak. Nou als je dat hebt gehoord als intellectueel, dan is er wel iets wat even omgedraaid wordt en dat is een kwartiertje rijden hier vandaan. En toen zag ik als het ware, het hele schema van het geheel. Ik heb ook eens een jongen gehad hier in huis, die zijn kind vermoord had, die heb ik opgevangen, kortom ik heb ook, mensen die hier waren in de cel gestopt zijn door de burgemeester, zonder medische verklaring,

01:02:03

[image: 06:59:26.12]

TdB die heb ik toen geholpen, drie jaar oorlog gevoerd tegen de burgemeester en de officier van justitie en de gemeentearts, en die zijn toen allemaal ontslagen en die heeft toen eerherstel gekregen. En toen ben ik bij Beatrix geroepen en met Claus samen gepraat en die zeiden toen: "Mijnheer De Booij wat u daar allemaal doet in Baarn, dat is misdadig." En toen zei ik: "Inderdaad, illegaal, dat mag niet."

IV Wie zeiden dat?

TdB Dat zeiden Beatrix en Claus

IV De koningin?

TdB Toen was het prinses. Ze zeiden: "Wat u doet is niet toegestaan". Toen zei ik: "Dan moet u mij arresteren, wat wilt u?" Nou toen hebben ze gezegd. Ik zei: "Daar is Willem de Zwijger achter u en dat is de rechtstaat. En u heeft dus een rechtstaat waarin een man zes weken in een isoleercel heeft gezeten, zonder een medische verklaring, en daar heb ik het bewijs van." (Dat hadden we gestolen van de sociale dienst). Waarop stond geen medische verklaring, geen medische tekenen.

01:03:02

[image: 07:00:23.21]

TdB Ik zei als u nou zorgt dat de burgemeester ontslagen wordt de sociale dienst en dit en hij eerherstel krijgt, dan houd ik op. Zo gezegd, zo gedaan.

IV Zo gezegd zo gedaan.

TdB Zo gezegd zo gedaan. Dat gebeurde ook. Of zij dat gedaan hebben dat zeg ik niet, maar het is zo wel gegaan.

IV Waarom werd u bij Beatrix en Claus...

TdB Omdat die natuurlijk hoorden wat ik allemaal deed. 's Nachts gingen we de burgemeester bellen; een steen door de ruit; we hebben een posters gemaakt van Overbeek, de officier van justitie met "gezocht", en kenmerken, Baarnse moordzaken en die plakten we met siliciumgel op de ruiten van honderd

ambtenaren in Utrecht, en die ruiten moeten dan vervangen worden. En met naam en toenaam, en daar werd niks meegedaan.

01:04:03

[image: 07:01:21.15]

IV Werd dan elke activist bij Beatrix geroepen?

TdB Nee, maar omdat het in Baarn was, het was de burgermeester die door hen hier neer was gezet.

IV De Koninklijke familie woont ook in Baarn, hoeveel kilometer hiervandaan?

TdB Hier Soestdijk, twee kilometer hier vandaan, Drakensteyn drie kilometer. Kijk, als ik niet in een kasteel was geboren, dan was ik gewoon opgepakt. Dan hadden ze gezegd, dit is een crimineel, maar omdat je

01:04:41

[image: 07:01:58.10]

EINDE